Muhammed M. Ša'ravi

PRIMLJENI HADŽDŽ

Muhammed M. Ša'ravi

PRIMLJENI HADŽ

ISLAMSKA - BIBLIOTEKA.NET

Muhammed M. Ša'ravi

PRIMLJENI HADŽ

Tuzla, 2006.

ISLAMSKA - BIBLIOTEKA.NET

PRVO POGLAVLJE

ODAZIVAM TI SE GOSPODARU, ODAZIVAM

Dolaskom dana hadža svake godine se srca vjernika ispune čežnjom za odlaskom u okrilje Časnog Hrama radi obavljanja obreda hadža i posjete kaburu Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Obredi hadža predstavljaju posebno uživanje i duhovni osjećaj koji je drugačiji od svakog drugog. Čovjek tada osjeća blizinu Uzvišenog, zaokupljen je samo obavljanjem obreda koji su mu naređeni i ničim drugim stvorenim - ni svojom porodicom, ni rodbinom ni ostalim ljudima.

Putnik koji je krenuo ka časnim mjestima ostavlja sve i posvećuje svu svoju pažnju obožavanju Allaha. Ostavlja svoju porodicu, imetak, prijatelje, vlast... Napušta svoj svakodnevni

život na koji je navikao da bi se približio Allahu putem namaza, tavafa[1], telbije[2], zikra i slavljenja Uzvišenog Allaha. Ne umori se niti mu je dosadno. Potčinjava svoje srce Uzvišenom a svaki dan se njegova pokornost Gospodaru povećava. Milost se spušta u srca ljudi, teku suze iz očiju a čovjek osjeća da je čitav ovaj svijet sa svime što je na njemu postao sićušan i nebitan u odnosu na obožavanje Allaha i Njegovo zadovoljstvo.

Hadž je peti stub islama. Uzvišeni Allah ga je učinio obaveznim čovjeku koji ga je u stanju obaviti - onome ko posjeduje imetak, zdravlje i snagu.

Hadž kao i svi zahtjevi koji proizilaze iz vjerovanja predstavljaju Božiji a ne Gospodarov dar. Naime, Uzvišeni Allah svim stvorenjima daruje ono što će im čuvati i održavati život - hranu, piće, stanište što predstavlja Gospodarove darove stvorenjima.

Međutim, kada je riječ o zahtjevima koji proizilaze iz vjerovanja, njihovo obavljanje Uzvišeni čini obaveznim samo vjernicima. Ko prihvati vjerovanje u Uzvišenog Allaha će kazati: "Gospodaru u Tebe jednog i jedinog stvoritelja vjerujem, pa me poduči kako ću Te robovati. Naredi mi pa ću Ti se pokoriti, zabrani mi, pa se tome neću približavati."

[1] Tavaf je obilaženje oko Kabe. Hadžija je obilazi sedam puta počinjući od Crnog kamena i podrazumijeva jedan tavaf. Postoje tri hadžska tavafa: 1. Tavaful-kudum (tavaf pri dolasku u Meku), 2. Tavafuz-zijareti (u danima Bajrama) i 3. Tavafus-sadr (pri povratku kući) . Prim. prev.

[2] Podrazumijeva izgovaranje riječi: "Lebbejkellahumme lebbejk, lebbejke la šerike leke lebbejke. Innel-hamde ven-ni'mete vel-mulke lek. La šerike lek." Odazivam Ti se, Gospodaru, odazivam. Odazivam Ti se, Ti nemaš druga, odazivam Ti se. Tebi pripada svaka hvala, blagodati i vlast. Ti nemaš druga. Prim. prev.

Na početku svoga puta hadžija kaže: "Odazivam Ti se, Gospodaru, odazivam" što podrazumijeva da se on odaziva pozivu Uzvišenog Allaha koji mu je olakšao putem nafake i mogućnosti da bude u stanju hodočastiti Kabu. Hadžija učenjem telbije obznanjuje da je krenuo na put radi izvršenja Allahove naredbe koji ga je obasuo najvećom i najveličanstvenijom blagodati-hodočašćenjem Časnog Hrama.

Nakon oblačenja ihrama[3] hadžija, također, kaže: "Odazivam Ti se, Gospodaru, odazivam", odnosno odazivam se Onome Koji mi je stavio u obavezu obavljanje ovoga obreda što podrazumijeva izražavanje dobrodošlice toj obavezi i čistotu duše. On tako potvrđuje da su sve dužnosti prema Allahu, kojima nas je obavezao, omiljene i drage ljudskoj duši.

Obavezivanje obično teško pada čovjeku jer sputava njegovu aktivnost. Prihvatajući obaveze čovjek mora ili nešto uraditi ili se pak nečega kloniti. Ma kakav bio tvoj stav, da li ti to volio ili prezirao, izvršavanje Allahove naredbe dokaz je jačine vjerovanja. Čovjek-vjernik prihvata Allahove dužnosti sa ljubavlju bez obzira da li se radilo o naredbi ili zabrani.

Hadžija ostavlja svoj svakodnevni život i navike. Ostavlja svoju kuću, domovinu, porodicu, djecu, imetak, omiljenu odjeću i mnoge druge stvari koje su mu u običnim danima dozvoljene. Na svome putovanju biva lišen mnogih stvari i uz to

[3] Dva bijela čaršafa koje hadžije oblače prilikom nijeta hadža ili umre. Tim činom hadžijama za vrijeme obreda postaju zabranjene neke stvari koje su inače dopuštene. Prim. prev.

ISLAMSKA - BIBLIOTEKA.NET

se dolično odnosi prema svemu: neživim stvarima, biljkama, životinjama i ostalom. Prema biljkama, zbog toga što se neće približiti drvetu da bi odsjekao njegove grane, prema pticama koje neće loviti, prema ljudima zato što neće kvariti svoj hadž svađama, shodno riječima Uzvišenog: **"Hadž je u određenim mjesecima; onom ko se obaveže da će u njima obavljati hadž nema snošaja sa ženama i nema ružnih riječi, i nema svađe u danima hadža."**[4] (El-Bekare, 197.)

HADŽ JE U ODREĐENIM MJESECIMA

Uzvišeni Allah je za neke obrede postavio mjesna ili vremenska ograničenja. Postoje obredi koje Uzvišeni nije ograničio ni vremenom ni prostorom kao što je izgovor šehadeta. Dovoljno je da jednom u životu posvjedočiš da nema drugog boga osim Allaha i da je Muhammed Njegov rob i Poslanik. Možeš ga izgovarati danju, noću, ujutro, u kući, na poslu, na putu jer nemaš ni vremenskih ni prostornih ograničenja pri izvršenju te dužnosti.

Uzvišeni je primjera radi namaz ograničio vremenom a ne mjestom. Dozvoljeno ti je da klanjaš u bilo kojoj džamiji, ali i u fabrici, kući ili na njivi. Slobodan si u izboru mjesta gdje

[4] Pri prijevodu kur'anskih ajeta koristili smo prijevod rahmetli Besima Korkuta. Prim. prev.

ćeš klanjati, ali si ograničen vremenom. Svaki namaz ima svoje vrijeme i nije valjan van tog vremena.

Post je Uzvišeni ograničio vremenom odredivši da muslimani poste svake godine u mjesecu ramazanu. Pri tome nam je ostavio slobodu izbora mjesta. Možeš postiti na mjestu kojem želiš ili na bilo kom kraju Zemljine kugle.

Zekat je Uzvišeni ograničio vremenom i iznosom a ne mjestom. Vrijeme sadekatul-fitra je na kraju ramazana, zekat na plodove i usjeve daje se odmah nakon žetve prije nego se prenese u skladišta, shodno riječima Uzvišenog: **"On je Taj Koji stvara vinograde, poduprte i nepoduprte, i palme i usjeve različita okusa, i masline i šipke, slične i različite, -jedite plodove njihove kad plod dadu, i podajte na dan žetve i berbe ono na što drugi pravo imaju, i ne rasipajte, jer On ne voli rasipnike."** (Al-En'am, 141.)

Zekat je vjernik obavezan dati na imovinu koja dostiže nisab - najmanji iznos koji je potreban za obaveznost zekata, iz godine u godinu odnosno po isteku pune godine dana. Izvršenje obaveze zekata je ograničeno vremenom a ne prostorom. Gdje god da si, obaveza ti je da daš zekat bez obzira u kojoj državi ili gradu se nalaziš.

Hadž se razlikuje od svih ostalih ibadeta time što je ograničen i vremenom i prostorom. Ne možeš obaviti hadž u svojoj kući ili svojoj domovini već moraš da otputuješ ka Allahovom Časnom Hramu u Mekki. Ne možeš obaviti stajanje na

dan Arefata na bilo kom drugom mjestu izuzev na Arefatu. Na dan 9. zul-hidžeta moraš stajati na određenom mjestu na brdu Arefat koje ne smiješ prekoračiti. Isto tako ne bi bilo ispravno da obrede hadža obaviš u nekom drugom mjesecu u godini jer ih moraš obaviti u zul-hidžetu.

Iz navedenog smo saznali da je jedino hadž obred koji je ograničen i vremenom i prostorom. Stoga je nagrada za obavljen hadž oprost grijeha jer je on od svih obreda i ibadeta najteži za čovjeka. Uzvišeni Allah kaže: **"Hodočastiti Hram dužan je, Allaha radi, svaki onaj koji je u mogućnosti;"** (Alu Imran, 97.)

O ovoj temi ćemo opširnije govoriti u narednim poglavljima.

IBRAHIM OGLAŠAVA LJUDIMA HADŽ

Uzvišeni Allah je od poslanika Ibrahima, a.s., tražio da ljudima oglasi hadž riječima: **"I oglasi ljudima hadž!" -dolazit će ti pješke i na kamilama iznurenim; dolazit će iz mjesta dalekih."** (El-Hadždž, 27.)

Ibrahim, a.s., je stajao na tom neplodnom i bezvodnom mjestu na kome nije bilo ni vode ni usjeva niti je bilo ikoga ko bi čuo njegov poziv. On je ipak oglasio ljudima hadž jer mu je

Uzvišeni Allah tako naredio, rekavši mu, na tebi je da oglasiš a na Nama je da taj poziv stigne do ljudi. Veličina moći Uzvišenoga nalagala je da taj poziv stigne do slušaoca i do svakoga onoga kome je Uzvišeni propisao da obavi tu časnu dužnost od vremena Ibrahimovog, a.s., do Sudnjega dana. Ljudi su ipak čuli Ibrahimov poziv dok su još bili u kičmama svojih predaka pa su mu se odazvali.

Uzvišeni je naložio da Njegov Časni hram bude Kibla svih vjernika prema kojoj će se okretati u namazima pet puta na dan. Time je želio da srca vjernika zaokupi Hramom iako su daleko od njega, što će ih potaći na obavljanje obreda hadža. Time će upotpuniti blagodat vjerovanja. Kao da je Uzvišeni Allah svakoga muslimana psihički pripremao za hadž mnogo godina prije njegovog obavljanja.

Hadž je obaveza koja iziskuje mnogo stvari: trud, snagu, pomoć Uzvišenoga u snazi, moći i zdravlju. Obavljanje hadža iziskuje pokret i aktivnost jer čovjek mora zaraditi više nego što troši na troškove života da bi uštedio novac koji mu je potreban za obavljanje hadža. Da radi onoliko koliko zahtjevaju njegove životne potrebe, čovjek bi zaradio i potrošio sve a ne bi ništa uštedio. Stoga će vjernik od Allaha tražiti snagu pokreta i rada da bi stekao za sebe, porodicu i troškove hadža. Sve te pretpostavke za obavljanje hadža bilo da se radi o zdravlju, poslu, snazi predstavljaju Allahove blagodati koje daruje ljudima. Ukoliko ih neko posjeduje, onda će biti u stanju da

Allahu na njima zahvaljuje riječima: "Odazivam Ti se, Gospodaru, odazivam. Tebi pripada sva hvala, blagodat i vlast. Nema drugog boga osim Tebe. Hvalim te jer si me pomogao snagom i moći, materijalnim pretpostavkama i opskrbom za hadž i za troškove porodice u toku moga odsustva. Tebi pripada sva hvala jer si mi darovao sve te blagodati. Koliko god Ti zahvaljivao i slavio Te, to neće biti dovoljno naspram svih tih blagodati."

Ovdje želim da skrenem pažnju na preciznost izražavanja u vezi sa molitvama koje se izgovaraju na obredima hadža. Hadžija će reći: "Odazivam Ti se, Gospodaru, odazivam, Tebi pripada sva hvala i blagodat."

Kontekst nalaže da se kaže: "Blagodat i hvala pripada samo Tebi jer se čovjek zahvaljuje na blagodatima. U telbiji koju na hadžu izgovara svaki hadžija prvo se izgovara zahvala pa onda pominje blagodat. Zašto? Jer se hadžija zahvaljuje na svim blagodatima koje su već prethodile. Uzvišeni mu je već darovao brojne blagodati koje su omogućile da započne svoje putovanje. Stoga se zahvaljuje na upotpunjenoj blagodati koja se već dogodila, ali i na budućoj blagodati vjerovanja koja će omogućiti da izvrši sve te obrede.

Telbijom kao da se želi kazati: budući da su Allahove blagodati neprekidne, ta... i zahvala na njima treba biti neprekidna. Mi se Uzvišenom Allahu zahvaljujemo i na prošlim i na budućim blagodatima koje su neprekidne i beskrajne, shodno

riječima Uzvišenog: **"Ono što je u vas-prolazno je, a ono što je u Allaha-vječno je. One koji su trpjeli Mi ćemo sigurno nagraditi mnogostrukom nagradom za ono što su činili."** (En-Nahl, 96.)

Hadžija prilikom učenja telbije izgovara: "Sva hvala, blagodat i vlast Tebi pripada." Ukoliko je čovjek svjestan činjenice da sva vlast pripada Uzvišenom Allahu i da će tako i ostati, onda se ničega drugoga na ovome svijetu ne treba bojati.

Uzvišeni Allah je u jednoj hadisi-kudsiji[5] rekao: *"Sine Ademov, ne boj se vladara sve dok je Moja vlast neprolazna. Ne boj se nestanka nafake dok su Moje riznice pune i nepresušne. Sve stvari Sam radi tebe stvorio a tebe sam radi Sebe stvorio. Budi na putu Moje pokornosti pa će ti se sve ostale stvari pokoravati.*

Ti prema Meni imaš dužnosti koje Sam ti propisao, a Ja se obavezujem da ti obezbjeđujem nafaku. Ukoliko odstupiš od Mojih farzova i dužnosti, ja neću odstupiti od davanja tvoje nafake. Ukoliko budeš zadovoljan onim što sam ti odredio, tvoje srce ću učiniti spokojnim. Ukoliko pak ne budeš zadovoljan onim što sam ti odredio, tako mi Moje moći i uzvišenosti Ja ću dati dunjaluku vlast nad tobom. Trčat ćeš za njim kao što zvijer trči za čovjekom. Od njegovih blagodati stećićeš samo onoliko koliko sam ti dosudio a kod Mene ćeš biti prezren."

[5] Po Džurdžaniju je hadis-kudsija hadis koji je po svome značenju od Uzvišenog Allaha a po izrazu od Allahovog Poslanika, s.a.v.s.

Riječi: "Ti nemaš druga" unose smiraj u srca vjernika potvrđujući još jedanput da je Allah Jedan i Jedini. Uzvišeni želi da smiri srca vjernika kroz ponavljanje da je On Jedan i Jedini Koji nema druga ni pomoćnika. To božansko jedinstvo je ogromna blagodat na kojoj se trebamo zahvaljivati. Da postoji neko drugo božanstvo koje bi bilo Božiji sudrug u vlasti, planeta bi propala a interesi ljudi bi bili izgubljeni između volje božanstva koje nešto hoće i drugoga koje to neće.

UPOTPUNJENJE ALLAHOVE BLAGODATI

Kada govorimo o hadžu moramo primjetiti da je to jedini obred u islamu koji vjerniku nakon obavljanja daruje određeni karakteristični nadimak. Čovjeka koji redovno obavlja namaz nećeš nazvati klanjač ili namazdžija, niti ćeš onoga ko izvršava obavezu zekata nazvati zekatdžija. Čovjeka koji obavi hadž ćeš pak zvati hadžija.

Hadž je obznana upotpunjenja Allahove blagodati ljudima. Hadž se obavlja pomoću snage i moći koju ti Uzvišeni daje što spada u Gospodareve darove ljudima. Kada čujemo da je neko obavio hadž, potrebno je znati da mu je Uzvišeni ukazao velike blagodati - blagodat vjerovanja što predstavlja najveći dar, kao i blagodat vjerovanja u poslanstvo posljednjeg

vjerovjesnika Muhammeda, s.a.v.s. Ukoliko se čovjek odluči da obavi hadž, podrazumijeva se da već obavlja sve ostale vjerske obaveze-namaz, zekat, post jer vjernik obavljanjem hadža želi da obuhvati svih pet islamskih šartova da bi bio od onih kojima se Uzvišeni obraća u ajetu objavljenom na Oprosnom hadžu: **"Sada sam vam vjeru vašu usavršio i blagodat Svoju prema vama upotpunio i zadovoljan sam da vam islam bude vjera."** (El-Maide, 3.)

Obavljanjem hadža musliman izvršava sve islamske šartove. Izvršava obavezu namaza, jer ide u okrilje Časnoga Hrama da bi tamo klanjao. Vrši jednu vrstu čišćenja imovine-zekata, jer je hadž i imovinski i tjelesni ibadet istovremeno. On troši svoj imetak na Allahovom putu. U obavljanju hadža je i jedan vid posta, jer se uzdržavaš od tjelesnih strasti sve dok si muhrim[6]. Hadž je od samog početka protkan šehadetom-izgovaranjem riječi da nema drugog boga osim Allaha i da je Muhammed Njegov rob i Poslanik. Hadžija izgovara telbiju odazivajući se naredbi Uzvišenog Allaha i izražavajući pritom svoju pokornost prema Njemu, čemu nas je podučio Allahov Poslanik, s.a.v.s.

Položaj čovjeka kao Božijeg roba zahtijeva da se ljudi u svome odnosu prema drugima ne uznose i ne ohole. Ukoliko

[6] Muhrim je osoba koja je zanijetila da obavi hadž ili pak umru i tom prilikom obukla dva čaršafa koje naše hadžije nazivaju ihrami. Tim činom muhrimu - hadžiji bivaju zabranjene mnoge stvari koje su inače u običnom životu dozvoljene. Prim. prev.

odemo u džamiju da bismo obavili namaz, jednakost među ljudima nalaže da onaj ko dođe prvi sjeda u prvi saf bez obzira na položaj koji zauzima u društvu i svejedno bio on bogat ili siromašan. Moguće je da čuvara zgrade nađeš u prvom a njenog vlasnika u zadnjem džamijskom safu.

Ta jednakost u robovanju Uzvišenom Allahu čisti dušu od oholosti i nadmenosti nad drugima i čovjeka usmjerava ka skromnosti, jer svi osjećamo da stojimo pred Uzvišenim koji ne gleda u naš fizički izgled i ljepotu već u naša srca. Bogobojaznost u srcima je kriterij vrijednosnih razlikovanja ljudi bez obraćanja pažnje na intelektualne sposobnosti ili materijalni status osobe. Prostori džamija su prožeti jednakošću, pokornošću i poniznošću Uzvišenom, a to su mjesta koja su ograničena. Uzvišeni je želio da jednakost i poniznost proširi izvan te ograničene sredine ka planetarnom prostoru koje će okupiti sve rase na Zemlji, jake i slabe narode, jake ljude i nosioce visokih položaja, vladare i one koji ne posjeduju ništa. Svi oni moraju zauzeti stav koji je u suglasnosti sa veličinom obreda hadža.

Uzvišeni Allah želi da u nama probudi istinske vrijednosti na mjestima obreda. Odjeća i simbolika hadža kao da čovjeku šalju sljedeću poruku: "Vi se razlikujete po svome odjevanju i u svome vanjskom izgledu shodno položaju svakog čovjeka u društvu u kojem živi. Razlikujete se po izboru platna i načinu krojenja odjeće koju nosite. Volja Uzvišenoga nalagala je da se

na hadžu ne razlikujemo ni po izgledu ni po oblačenju, kako se međusobno razlikujemo u svojim domovinama i među svojim narodima. Kada stignemo do Časnog Hrama, dužni smo da pred Allahom stojimo jednaki, onako kako nas je stvorio, i onako kako ćemo pred Njim stajati na Sudnjem danu. Uzvišeni je želio da obučemo jednoobraznu odjeću da se međusobno ne razlikujemo, da svučemo sa sebe ovosvjetske blagodati, da na tom mjestu ostavimo svoje položaje. Dolaskom do granica Časnoga Hrama sve te osobenosti prestaju. Hadžije oblače i nose ihrame koji nisu spojeni šavovima. Svi nose samo jednu i istovjetnu odjeću. Tim poštivanjem jednoobraznosti u odjevanju prestaje izdvajanje, prednost i nadmoć ljudi jednih nad drugima po osnovi odjeće i društvenog položaja.

ULJUDNOST PREMA SVEMU STVORENOME NA PLANETI

Kada se hadžija, odazivajući se naredbi Uzvišenog, zaputio prema časnim mjestima, ostavio je ono na što se je navikao: svoju djecu, imetak, luksuzne navike i način života. Napustio je čak i svoj način odijevanja i obavezao se da će se s poštovanjem i uljudnošću ophoditi prema svim stvorenjima planete. Prema predmetima-poljubit će Crni kamen ili će to namjeravati, prema biljkama-neće sjeći drveće, prema životinjama

koje neće loviti, prema ljudima -neće se sa njima svađati. Tako nas Uzvišeni Allah podučava kako ćemo se odnositi prema ostalim stvorenjima.

Na tom blagoslovljenom putu čovjek uči kako će odustati od svoje uobraženosti i vlasti na Zemlji i približiti se najnižim stvorenjima kao što su neživi predmeti. Čovjek se prilikom obreda hadža približava neživim predmetima- hadžerul-esvedu da bi ga poljubio ili u gužvi pak pokušava da to uradi. Ništa nije veliko i značajno samo po sebi. Stvarna veličina se postiže onda kada tvoj izbor bude u skladu sa voljom Uzvišenog Allaha.

Hadž je završna od pet osnova islama kroz koju se proteže lijepo ponašanje prema stvorenjima. Kao da se čovjeku govori: "Lijepo se ponašaj sa svim stvorenjima planete, jer nemaš vlasti koja je došla sama po sebi. Ona ti je došla zbog toga što te je Uzvišeni njome odlikovao."

Potrebno je da obratimo pažnju na ono što se od čovjeka zahtijeva u vezi sa ovim obredom i da produbimo svoje razmišljanje da bi sve to razumjeli i dokučili povod određene naredbe, vjerovanja i pokornosti. Uzvišeni je Taj Koji je odredio da se jedan kamen ljubi a da se drugi bacaju! Ljubljenje Crnog kamena ili bacanje kamenčića nije odlikovano samo po sebi već su ti postupci izraz pokornosti naredbama Uzvišenog Allaha. Stoga se ti postupci ne pokoravaju logici ljudskoga uma već se pokoravaju logici pokornosti i vjerovanja.

Na početku svoga hadžskog puta hadžija izgovara telbiju.

Ona predstavlja odaziv na poziv Ibrahima, a.s., koji je ljudima oglasio hadž. Potom od sebe odstranjuje oholost prema drugima skidanjem svoje svakodnevne odjeće.

Prije svega toga pripremio se za put i ostavio svoju kuću, djecu, prijatelje, rodbinu, položaj i imetak. Sve je to ostavio iza sebe, uputio se prema Časnom Hramu obučen u ihrame sa iskazanom namjerom da obavi hadž. Čitav svijet je ostavio iza sebe a na njegovom tijelu je samo komad platna bez ikakvih šavova koji liči na ćefine u kojima će napustiti ovaj svijet.

PLAČ KOD ČASNOG HRAMA

Kada zakoračiš u okrilje Časnoga Hrama i započneš tavaf naći ćeš kako suze teku niz tvoje obraze. Zašto?

Mnogi ne znaju razlog za to. Plač na tom mjestu je manifestacija napuštanja uobraženosti i oholosti koje je čovjek već dugo posjedovao. Suze odnose uobraženost i oholost koja je bila prisutna. Iako je plač pokazatelj slabosti i tuge na hadžu to nije slučaj. Plač prilikom obreda hadža budi osjećaje pokornosti i robovanja Uzvišenom. Tom prilikom čovjek osjeća da je sve ovosvjetske blagodati ostavio iza sebe i spoznaje svoju stvarnost. Dolazi do odabranih mjesta da bi obznanio svoje kajanje zbog onoga što je uradio, skrušeno se moleći za oprost prethodnih i budućih grijeha.

Kada plaču u blizini Hrama ljudi se nalaze veoma blizu Uzvišenog Allaha i osjećaju u svakom momentu tu blizinu. Upravo to daje plakanju naročitu duhovnost nad kojom preovladava radost očišćenja od grijeha, Allahovog zadovoljstva, priznanja greške uz odlučnost da se ona nakon pokajanja više ne ponovi.

Snaga vjerovanja navodi čovjeka na odbacivanje svega onoga što kvari njegovo vjerovanje i ponašanje. U odbacivanju oholosti i uobraženosti ali i u traženju milosti i oprosta od Uzvišenog Allaha je velika snaga.

Ko god doživi takve osjećaje, dobro zna da je njegova duša postala spokojna i zadovoljna nakon plača. Kao da je srce čovjeka oprano suzama koje su tekle iz njegovih očiju. Svako plače onoliko koliko se prema sebi ogriješio i odstupio od ispravnog puta.

Čudno je da nakon tog umirivanja duše ti ponovo osjetiš potrebu da se vratiš onome što ti izaziva plač. Dolaziš drugi, treći put na hadž. Svaki put je tvoj plač bio drugačiji. Prvi put su ti suze obilno tekle, drugi put manje a treći put još manje. Zašto?

Svakim dolaskom na hadž tvoja duhovna čistota i čestitost se povećavala. Kada si ušao u Haremi-šerif i vidio Kabu, bio su zaokupljen samim sobom a sve ostalo si zaboravio. Zaokupljen si mišlju kako obaviti namaz, obaviti tavaf, trčati između Safe i Merve, koju dovu učiti i šta kazati.

Zauzet si i zaokupljen mišlju i spominjanjem Uzvišenog Allaha Koji je Stvoritelj svega. Stoga u tvome srcu nema mjesta ni za koga drugoga osim za Njega. Čak će ti i tvoja djeca pasti napamet tek onda kada završiš obrede. Ljudima je to čudno ali u tome nema mjesta čuđenju.

ODAVANJE POČASTI KABI

Neki ljudi postavljaju sebi pitanje i kažu: s obzirom da je mješanje muškaraca i žena vjerom zabranjeno, zašto mješanje nije zabranjeno i prilikom tavafa oko Kabe? Svjedoci smo da i muškarci i žene obilaze oko Kabe sa velikim naporom zbog ogromne gužve koja nastane u danima hadža. Odgovorit ćemo im da je svako onaj ko tavafi oko Kabe bio muškarac ili žena zauzet onim što obavlja. Sklonosti koje ljudi imaju u običnom životu se povlače a ružne misli iščezavaju. Niko ne primjećuje ljude oko sebe, svi su zauzeti ibadetom i spominjanjem Uzvišenog, svi su zauzeti sobom samima.

Prilikom obavljanja namaza u Haremu Kabe nalazimo da su se svi pravci okretanja izmješali. Kako? Kada klanjamo namaz u džamijama naših domovina, neki od nas se okreću ka istoku, neki ka zapadu, neki ka sjeveru a neki ka jugu. Međutim, kada dođemo u okrilje Časnog Hrama, te pravce više ne poštujemo.

Da li mi je dozvoljeno da u jednoj od egipastkih džamija klanjam prema jemenskom uglu Kabe? Da li ću kada dođem u Časni Hram tražiti jemenski ugao i klanjati prema njemu. Ne, nego nego ću klanjati prema bilo kojem uglu Kabe sjećajući se riječi Uzvišenog: **"A Allahov je i istok i zapad; kuda god se okrenete, pa- tamo je Allahova strana..."** (El-Bekare, 115.)

Dok si u Haremi-šerifu, Kaba se nalazi ispred tebe i dužan si da iskazuješ poštovanje prema svakom njenom dijelu, što se postiže obilaženjem oko nje-tavafom.

Čak i zrak iznad Kabe predstavlja nju samu sve do Bejtul-me'mura[7] na nebu. Oni koji klanjaju na trećem spratu Harema okreću se prema prostoru iznad Kabe.

Ko se primjera radi vozi avionom koji je u pravcu Kabe i u njemu klanja, on se okreće prema prostoru iznad Kabe.

Onima koji smatraju da je dovoljno samo jedanput obići oko Kabe i time ispuniti smisao obreda kazat ćemo da postoji sedam nebesa. Kada oko Kabe obiđeš sedam puta, čini se kao da si se ispeo na sedam nebesa ukoliko ti je srce čisto.

To je Allahova blagodat koju daje onome kome hoće. Njegovi darovi obuhvataju sve što je stvoreno.

[7] Kaba meleka na nebesima. Prim. prev.

DRUGO POGLAVLJE

MJESTO NA KOME JE STAJAO IBRAHIM

Prije samog govora o hadžu potrebno je ukratko rasvijetliti historiju Časnoga Hrama. U Svojoj časnoj Knjizi Uzvišeni kaže: **"Prvi hram sagrađen za ljude jest onaj u Mekki, blagoslovljen je on i putokaz svjetovima."** (Alu Imran, 96.)

Hram je sagrađen za ljude u Ademovom, a.s., vremenu i trajat će do Sudnjega dana.

Čitajući navedeni ajet nameće nam se logički zaključak da je Uzvišeni Allah taj koji ga je podigao i odredio njegovo mjesto. Pošto je sagrađen za ljude onda se podrazumijeva da je postojao i prije života ljudi na Zemlji. Časni hram je sagrađen u trenucima stvaranja Planete. Volja Uzvišenoga je nalagala je da u času stvaranja Planete stvori i Hram koga će Adem, a.s., i njegovi potomci hodočastiti.

Neki povezuju Hram sa Ibrahimom, a.s., i smatraju da ga je on sagradio po naređenju Uzvišenog. Njima ćemo

odgovoriti: Dobro znajte da Uzvišeni Allah kaže da je Hram "sagrađen za ljude" što će reći da je on prisutan od početka života Adema, a.s. Ibrahimu, a.s., je Uzvišeni, pak, naredio da uzme svoju ženu Hadžeru i sina Ismaila i da ih dovede u bezvodnu dolinu u kojoj se ništa ne sije kod Njegovog Časnog Hrama.

Uzvišeni o tome kaže: **"I kada smo kao pribježište Ibrahimu pokazali mjesto gdje je Hram, rekli smo: ` Ne smatraj Nama nikoga ravnim, i očisti ovaj Hram Moj za one koji će ga obilaziti, koji će tu u blizini njegovoj stanovati, i koji će molitvu obavljati.` "** (El-Hadždž, 26.)

Navedeni ajet podrazumijeva da je Uzvišeni Allah Ibrahimu pokazao i odredio mjesto Hrama. Uzvišeni u drugom kur'anskom ajetu, govoreći o dovi Ibrahimovoj, a.s., kaže: **"Gospodaru naš, ja sam neke potomke svoje naselio u kotlini u kojoj se ništa ne sije, kod Tvoga Časnog Hrama..."** (Ibrahim, 37.)

Ibrahim, a.s., je doveo svoju suprugu Hadžeru i sina Ismaila koji je bio dijete-dojenče i ostavio ih kod Časnog Hrama čije je mjesto odredio Uzvišeni Allah na početku stvaranja Planete. Pošto je Časni Hram postojao prije Ibrahima, o čemu svjedoče prethodni redovi, postavlja se pitanje šta je onda bila Ibrahimova uloga u vezi sa Hramom? Šta je on uradio?

Uzvišeni Allah je naredio Ibrahimu, a.s., da uzdigne temelje Hrama, odnosno da podigne uzdignutu građevinu na zemlji da ukazuje ljudima na mjesto Hrama. Time ljudi saznaju da je na tome mjestu Allahov Časni Hram.

KABA-OBILJEŽJE ČASNOGA HRAMA

Potrebno je da ljudi znaju da sama Kaba ne čini Časni Hram već je ona obilježje koje ukazuje da je tu Allahov Časni Hram. Dokaz za to su riječi Uzvišenoga: **"I dok su Ibrahim i Ismail temelje Hrama podizali..."** (El-Bekare, 127.)

Ismail, a.s., je zajedno sa svojim ocem Ibrahimom učestvovao u podizanju temelja Hrama. Da se razumjeti kako je Ibrahim, a.s., podizao temelje Hrama nakon što je Ismail, a.s., porastao i mogao mu pomagati u tom poslu.

Neki ljudi su u uvjerenju da je Časni Hram Kaba. To nije tačno jer je Časni Hram mjesto na kojem je izgrađena Kaba. Postoji razlika između mjesta i njegovog obilježja koje ukazuje na njegovo postojanje. Dakle Ibrahim je samo uzdigao temelje. Visina je kako je poznato treća dimenzija. Postoji dužina i širina za svaku površinu a nakon njih dolazi visina kao treća dimenzija. Na mjestu Časnoga Hrama je Ibrahim, a.s., nastanio svoju ženu Hadžeru i sina Ismaila.

BLAGOSLOV U ČASNOME HRAMU

Uzvišeni Allah opisuje Svoj Časni Hram kao blagoslovljeni. Blagoslov znači da ti neka stvar da više nego što očekuješ. Čovjek naprimjer zasije pšenicu. Postoji očekivani rod prema običaju koji kaže da određena površina zemlje da toliko

i toliko kilograma pšenice. Ukoliko određena površina da rod veći od uobičajenog, mi kažemo da je to bereket-blagoslov. Dakle postoji dar koji prevazilazi uobičajenu mjeru.

Allahov Časni Hram prepun je blagoslova zadovoljstva, sprečavanja zlostavljanja ljudi, blagoslova imana koji ispunjava ljudsku dušu, bogobojaznosti, dokidanja samoobmane. Svi ljudi su u Allahovom Časnom Hramu jednaki bez obzira na njihove različite položaje u običnom dunjalučkom životu.

Blagoslov je i u tome što je namaz u Časnom Hramu vrjedniji 100 000 puta od namaza na drugome mjestu. Blagoslovi su na ovom mjestu mnogostruki za svako učinjeno dobro djelo. Pošto je namaz vrjedniji za 100 000 puta onda su i druga dobra djela vrjednija 100 000 puta od onih učinjenih na drugim mjestima na kojima se dobro djelo nagrađuje deseterostruko.

Jedan od blagoslova je i to što ljudi postaju širokogrudi prema drugima. Milioni ljudi dolaze na hadž u Meku a prihvatne mogućnosti ma kolike bile nisu dovoljne za prihvatanje tolikog broja ljudi pristiglih sa svih kontinenata i iz svih krajeva.

Ljudi postaju širokogrudih mogućnosti pa stoga i potencijali postaju veći. Tako nalazimo kako na hadžu deset ljudi spokojno i ugodno spavaju u jednoj sobi dok bi na drugim mjestima van Meke i dvojici ljudi bilo neugodno u jednoj sobi. Jedan od blagoslova na hadžu se sastoji od htijenja ljudi da se suzdržavaju od činjenja grijeha. Svaki period kroz koji si prošao a da u njemu nisi činio grijeha je za tebe blagoslov. Na

hadžu Uzvišeni Allah blagoslovi vrijeme pa ljudi u njemu čine samo dobro koje se mnogostruko i bezgranično vrednuje i nagrađuje. Allahov Poslanik, s.a.v.s., je rekao: *"Jedina nagrada za primljeni hadž je Džennet."*

Taj obilni blagoslov prenio se i na drugi svijet-ahiret. Uzvišeni Allah želi da ljudi žive u skladu sa Njegovim putem na kome najviše bivaju na hadžu. Prije ezana hadžija žurno odlazi na sabah-namaz u Haremi-šerif, sjedi u njemu, klanja, veliča Uzvišenog, uči Kur'an i stidi se da učini bilo kakav grijeh ili da mu prođe namaz a da ga nije klanjao u džematu ili da mu prođe vrijeme a da ga nije potrošio u poslušnosti i pokornosti Uzvišenom Allahu.

Uzvišeni je rekao: **"Prvi hram sagrađen za ljude jest onaj u Mekki, blagoslovljen je on i putokaz svjetovima."** (Alu Imran, 96.)

Riječ "alemin"-svjetovi predstavlja množinu od "alem" svijet što podrazumijeva sve ono što je mimo Uzvišenog Allaha. To su različita stvorenja-svijet meleka, džina, ljudi i drugih stvorenja. Ovaj ajet podrazumijeva da je vjerovanje razasuto po cijelom svijetu među svim stvorenjima. Ljudi se sa svim svojim različitostima u sezoni hadža okupljaju oko Časnog Hrama. Uzvišeni kaže: **"U njemu su znamenja očevidna-mjesto na kojem je stajao Ibrahim. I onaj ko uđe u njega bit će bezbjedan.** [8]" (Alu Imran, 97.)

[8] Radi daljnjeg slijeda autorovih misli smo odstupili od prijevoda Besima Korkuta i pribjegli doslovnom značenu koje će kasnije biti rastumačeno shodno Korkutovom prijevodu: "I onaj ko u nj uđe treba da bude bezbjedan". Prim. prev.

KOJI SU TO "JASNI DOKAZI"

Koji su to jasni dokazi koje postoje u Hramu? U Kur'anu Časnom se pominje samo "mjesto na kojem je stajao Ibrahim" jer nam je Uzvišeni želio skrenuti pažnju na njega. To je kamen na kome je stajao Ibrahim, a.s., dok je uzdizao temelje Hrama. Ibrahim je bio u mogućnosti da podigne temelje onoliko koliko je on sam bio visok ali ne i više. Međutim, njegova ljubav prema obavezi kojom ga je Uzvišeni zadužio učinila je da donese kamen da bi povećao visinu Hrama.

Uzvišeni Allah je rekao: "jasni ajeti" što predstavlja množinu dok je rekao "mjesto na kojem je stajao Ibrahim" u jednini. Ukoliko promislimo o značenjima ajeta naći ćemo da postoje brojni dokazi na mjestu na kojem je stajao Ibrahim. Kada proučimo sadržaj jedne Allahove blagodati, naći ćemo u njoj brojne blagodati. Stoga je Uzvišeni Allah kazao: **„I ako biste Allahove blagodati brojali, ne biste ih nabrojali."** (Ibrahim, 34.)

U citiranom kur'anskom ajetu Uzvišeni je kazao ni'me (blagodat, tj. riječ u jednini) a ne više blagodati-množinu jer jedna blagodat sadržava mnogobrojne blagodati. Tako i mjesto na kome je stajao Ibrahim sadržava mnogo znakova. Prvi od njih je to da je Ibrahim od Allaha postavljenu obavezu izvršio sa ljubavlju što se očituje u njegovoj želji da uzvisi Allahovu kuću, da je uljepša i upotpuni. Na putu upotpunjenja svoga

zadatka Ibrahim, a.s., je uložio veliki trud. Potpuno obavljanje posla je dokaz ljubavi prema istom. To je jedna od tajni ljepote planete o čemu je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: *"Kada radite neki posao, Allah voli da ga upotpunite."*

Pošto je Uzvišeni Allah kazao **"u njemu su jasni ajeti"** potrebno je da obratimo pažnju na ono što se nalazi **"na mjestu na kojem je stajao Ibrahim"**. On je bio ummet za sebe, jer se je u njemu krilo toliko dobra koliko se nalazi u jednom cjelokupnom ummetu-narodu. Obično svo dobro nije skoncetrirano u jednoj osobi već u narodu pa ćemo stoga i kazati: "Ovaj čovjek je pouzdan, drugi je istinoljubiv a treći je plemenit." Međutim, sve te dobre osobine su se nalazile kod Ibrahima, a.s.

Isto kao što je s ljubavlju obavljao svoj zadatak uzdizanja temelja Hrama tako se Ibrahim, a.s., strpio nad iskušenjima pred koje ga je Uzvišeni stavljao. Sve ono što bi mu bivalo naređeno on bi izvršavao na najbolji način uprkos poteškoćama s kojima se susretao.

Uzvišeni o tome kaže: **"A kada je Ibrahima Gospodar njegov s nekoliko zapovjedi u iskušenje stavio, pa ih je on potpuno izvršio..."** (El-Bekare, 124.)

Koje su to zapovjedi s kojima je Uzvišeni iskušao Ibrahima, a.s. ? Naredio mu je da zakolje svoga sina Ismaila, jedinog sina koji je dostigao mladalačku dob. Kako se Ibrahim odnosio prema toj zapovjedi? Da li je odugovlačio sa njenim

izvršenjem? Da li je molio Allaha da se smiluje nad njegovom starošću i da poštedi njegovog sina-jedinca? Ne, već je i pored žestine iskušenja krenuo u izvršenje zapovjedi. To je dokaz koji nam nalaže da trebamo izvršitavati svoje dužnosti i biti strpljivi u iskušenjima i zadovoljni Allahovom odredbom.

Drugi ajet se očitovao prilikom izgradnje Kabe kada je Ibrahim želio da izvrši Allahovu zapovijed podizanja temelja Hrama koristeći svoju domišljatosti. Želio je da ih uzdigne više nego što je to trenutno bio u stanju. Donio je kamen da bi podigao hram u skladu sa visinom toga kamena. Ukoliko se zagledamo u taj kamen udaljen svega nekoliko metara od Kabe, naći ćemo na njemu tragove stopala. Neki učenjaci kažu da se kamen onda kada je Ibrahim, a.s., na njemu stajao iz strahopoštovanja prema Allahu razmekšao pa su na njemu ostali tragovi njegovih stopala. Postoje i oni koji tvrde da je tragove stopala Ibrahim, a.s., sam napravio da bi u trenucima rada i stajanja na kamenu bio stabilan. Sve su to ajeti koji nam ukazuju na to da trebamo Allahove zapovjedi potpuno izvršavati uz ljubav prema Allahu. Zašto?

Potpunost i temeljitost u poslu širi Allahove blagodati među stvorenjima. To svi ljudi primjećuju. Onaj ko, pak, ne upotpunjava svoj posao lišen je uviđanja ljepote u svijetu. Uzvišeni Allah je izvor ljepote, On je lijep i voli ljepotu.

ONAJ KO U NJEGA UĐE BIT ĆE SIGURAN.

Uzvišeni kaže: **"U njemu su znamenja očevidna-mjesto na kojem je stajao Ibrahim. I onaj ko uđe u njega bit će siguran"**, odnosno neće biti izložen neprijateljstvu.

Neki koji sumnjaju u istinitost tih riječi kažu da su za vrijeme Keramita[9] neki ljudi ušli u Hram tražeći zaštitu i sigurnost. I pored toga je neki od Kermita ušao u Hram i u njemu ubijao ljude. Prije više godina u Hram su ušli pripadnici sekte džehmija[10] i u njemu ubijali ljude. Postavlja se pitanje kakva je ta sigurnost koja se podrazumijeva u ovome ajetu i zašto se nije ostvarila u ovim navedenim primjerima?

Odgovorit ćemo da riječi **"onaj ko u uđe u njega bit će siguran"** predstavljaju naredbu. Ona zahtijeva obaveznost izvršenja koje je podložno poštivanju i kršenju. Onaj ko joj se pokorava zaštit će i učiniti sigurnim onoga ko uđe u Allahov Hram. Onaj ko krši tu naredbu neće zaštititi onoga ko u njega uđe. Ovo tumačenje nije kontradiktorno sa riječima **"onaj ko uđe u njega bit će siguran"** jer živimo u stvarnosti koja potvrđuje dešavanja ubistava dok je u ovom ajetu u pitanju pravni propis koji je podložan poštivanju i kršenju.

Kako Uzvišeni od Svojih robova traži da klanjaju namaz, daju zekat, poste ramazan isto tako od njih traži i da učine

[9] Zabljudela sekta autropomorfista, upali su u Haremi-Šerif i ubijali hadžije, a tom prilikom su ukrali hadžerul-esved. Osnivač im je Muahmed ibn Kiram.

[10] Zabljudela sekta autropomorfista. Osnivač im je Džehm ibn Safvam.

sigurnim onoga ko uđe u Časni Hram. To je pravna postavka koju poštuju oni koji se drže Allahovog puta a krše oni koji su se o njega ogriješili. Pokorni su dužni da čuvaju sigurnost onoga ko uđe u Hram kako im je to Uzvišeni naredio.

Riječi Uzvišenog **"ko u njega uđe, bit će siguran"** znače **"ko u njega uđe, učinite ga sigurnim".** Potrebno je da u Hramu bude grupa koja će obezbjeđivati i štititi one koji su u njemu. To nije samo pojedinačna nego i javna potreba. Taj posao će obavljati čuvari koji neće dozvoliti da se unutar Hrama raširi nered, pobuna ili pak širenje određene ideologije, jer je Uzvišeni Allah kazao: **"I onome ko u njemu bilo kakvo nasilje učini dat ćemo da patnju nesnosnu iskusi."** (El-hadždž, 25.)

Ko se bori protiv drugih u Haremi- šerifu, treba da se podvrgne kazni i patnji na ovom i budućem svijetu. Ovosvjetska kazna nalaže da se takva osoba kazni smrtnom kaznom i na taj način zaustavi njeno nasilje. Od te osobe se ne treba prihvatati predaja nego ju treba kazniti smrtnom kaznom, jer se poigrala sa sigurnošću Haremi-šerifa. Trebalo je da ga poštuje, čuva i pokorava se Allahovim zapovjedima. Na drugom svijetu će Uzvišeni Allah takvu osobu podvrgnuti kazni koja će odgovarati veličini njegovog zločina. Uzvišeni je o sigurnosti Hrama kazao: **"I učinili smo Hram utočištem i sigurnim mjestom ljudima. Neka vam mjesto na kome je stajao Ibrahim bude prostor iza kog ćete molitvu obavljati."** (El-Bekare, 125.)

Ljudi se, dakle, vraćaju tom mjestu a time se vraćaju Allahu. Rob koji se vraća Allahu ostaje određeni period da živi u okrilju Njegovih obreda i propisa sve dok se ne navikne na pokornost. Kada se na nju navikne, u njoj i ustrajava. Kada se vrati u svoju zemlju stidi se da ga ljudi vide da čini grijeh.

Među Allahovim obredima na hadžu i umri prisutne su i stvari koje su povezane sa ovosvjetskim problemima. Nakon tavafa hadžija obavlja "sa'j"-između Safe i Merve. To su dva brežuljka između kojih čovjek žurno ide sedam puta kao i na tavafu.

Uzvišeni Allah je želio da prilikom ovog obreda prizovemo u svijest jednu imansku postavku. Ona se sastoji u tome da je Uzvišeni stvorio ovaj svijet i učinio da on funkcionira na osnovu uzročno-posljedičnih veza. Onaj ko prihvata te uzroke u životnim poslovima bio vjernik ili nevjernik i uz to ih temeljito i potpuno obavlja, uživa u plodovima svoga rada. Međutim, Uzvišeni ovdje želi da nam u isto vrijeme skrene pažnju na postojanje Stvoritelja svih tih uzroka uspjeha koji je iznad svega toga. On opskrbljuje onoga koga hoće bez računa. Uzvišeni je taj koji čovjeka upućuje na izvore i uzroke opskrbe. Ukoliko upotpuniš svoj rad na tim uzrocima nafake ti ćeš je i ubrati a u protivnom ti uzroci neće donijeti ništa. Ali čuvaj se toga da misliš da samo materijalni uzroci i njihovo upotpunjenje daju nafaku čovjeku. Ti prihvataš materijalne

uzroke nafake pa ako Allah hoće on će ti je i dati, a tvoje srce treba biti uvijek vezano za Gospodara svih uzroka.

Postoji razlika između Allahovog davanja putem upotpunjenja materijalnih pretpostavki za sticanje i direktnog davanja. Na hadžu nam Uzvišeni na to ukazuje. Žurno se krećemo između Safe i Merve da bi se prisjetili priče o Hadžeri i njenom sinu Ismailu, a.s., kada ih je Ibrahim, a.s., doveo na to neplodno i bezvodno mjesto bez sredstava za život. Na tom mjestu lišenog sredstava za održavanje života Ibrahim, a.s., je ostavio svoju ženu i sina koji je još dojenče želeći nam ukazati na problem ljudske egzistencije. Kada se okrenuo da pođe, Hadžera je uzela za uzdu njegove jahaće životinje i kazala mu: **"Kome nas ostavljaš?!"** Ibrahim, a.s., joj nije odgovorio. Hadžera ga je potom pitala: **"Da li ti je Allah to naredio?"** On joj je dao znak da jeste. Ona je potom kazala: **"Onda nas On neće ostaviti."**

Njene riječi osvjetljavaju imansku postavku prvoga reda koja glasi: "Ukoliko te je Allah negdje postavio, On te neće ostaviti da stradaš ma koliko materijalni uzroci bili nemoćni i izgledi da ti bude nešto darovano slabi."

Šta je učinila Hadžera? Provela je odredbu Uzvišenog Allaha i bila je sa njom zadovoljna. Šta se potom desilo? Njeno dojenče je ožednilo i željela je da ga napoji. U takvoj situaciji bilo je potrebno da prihvati materijalne pretpostavke i uzroke i da traži izvorište vode, bunar ili karavanu koja je sa

sobom nosila vodu. Bila je dužna da uloži trud, da se popne na brežuljak Merva razgledajući njenu okolinu ne bi li pronašla drvo, pticu ili čovjeka. Požurila bi zatim do brežuljka Safa, ali nije nalazila ni vode niti bilo kakvog traga života. Vraćala bi se ponovo brežuljku Merva i ništa nije nalazila. Tako se kretala između ta dva brežuljka. Žurila je u svome kretanju sve dok to nije ponovila sedam puta. Međutim nije našla ništa. Taj žurni hod između Safe i Merve bio je rezulat njenih krajnjih napora i vrhunac njenih mogućnosti. Nije bila u stanju da učini ništa više od toga. Sjela je pokraj svoga djeteta nakon što su se iscrpili svi materijalni uzroci i pretpostavke za pronalazak vode. Tada je ispod stopala djeteta koje je udarilo u zemlju izbila voda!

Hadžera je ispoštovala sve materijalne uzroke i pretpostavke za pronalaženje vode, uložila trud, ali joj ona nije bila darovana. Međutim, dijete koje nije imalo ni moći ni snage je svojom stopom nježno udarilo po zemlji iz koje je provrla voda. Da je Hadžera kojim slučajem pronašla karavanu, ili izvorište vode, ovaj imanski podstrek ljudima se ne bi upotpunio. Uzvišeni je želio da se ovaj događaj tako odvije da bi nam time skrenuo pažnju na problem egzistencije. Ukoliko se iscrpe zemaljski uzroci nafake ne treba gubiti nadu. Uzvišeni Allah te neće ostaviti. Uzvišeni o tome kaže: **"Onaj koji se nevoljniku, kad Mu se obrati, odaziva, i koji zlo otklanja i koji vas na Zemlji namjesnicima postavlja..."** (En-Neml, 62.)

Ovaj ajet predstavlja podršku čovjeku-vjerniku da nikada ne pada u očaj. On ima jaki oslonac na koji će se osloniti. Kada čovjek-nevjernik, neka nas Allah toga sačuva, padne u očaj on izvrši samoubistvo. Kada pak vjernik padne u očaj, on zna da ima Gospodara koji ga neće ostaviti. Svaki hadžija se prilikom obavljanja obreda hadža prisjeti priče i problema u kojem su bili Hadžera i Ismail, a.s. Prisjeti se i uzroka i njihovog Stvoritelja. Sve to ima za cilj da vjernika poduči da sve uzroke egzistencije i izazove života prihvata postojano, odgovorno i bez očajavanja.

Allah voli svoje robove koji se u Njega pouzdaju a ne napuštaju uzroke i materijalne pretpostavke sticanja koje im nekada ne daju ništa. I tada su uvjereni da će im nafaku darovati Gospodar svih uzroka-Uzvišeni Allah.

OPĆI IZBOR-POSEBNA OBAVEZA

Na hadžu čovjek izvodi samoga sebe iz područja općeg slobodnog izbora u područje posebne obaveze. Ne prelazi ni jedno mjesto koje je Zakonodavac odredio a da nije muhrim. Ihram podrazumijeva napuštanje svoga slobodnog izbora i prihvatanje onoga što Uzvišeni Allah želi.

Naprimjer, postoje mikati a to su mjesta koja razdvajaju Harem[11] od prostora van svetog područja. Izvan mikata

[11] Harem je Meka i njena okolica koji ima jasno određene granice. Prim. prev.

čovjek ne potpada pod posebne propise i njegovo kretanje nije ograničeno. Međutim, unutar mikata niko ne može ući a da nije već obukao ihrame i zanijetio hadž.

Čovjek koji želi da obavi hadž sam sebe uvodi u nove obaveze. Interesantno je da područja mikata nisu određena matematičkom preciznošću tako da njihova rastojanja u odnosu na Kabu budu podjednaka.

Ko dolazi iz pravca Medine, dužan je da učini nijjet i obuče ihrame u području koji se naziva Alijevim bunarima. Rastojanje između tog lokaliteta i Meke je 450 km. Mikat "Rabig" udaljen je 204 km od Meke. Džuhfe je udaljen 187 km od Meke dok je "El-'Irek" udaljen 94 km, "Jelemlem" 54 km od Meke.

Dakle, granice mikata nisu utvrđene matematičkom preciznošću, jer to ovdje nije potrebno. Ovdje se ne radi o matematičkom pitanju već o pokornosti moći i volji Uzvišenog Allaha. Ljudskom razumu je teško da spozna mudrost obaveza i propisa. Naprimjer, mi uzimamo abdest za namaz. Neki ljudi govore da se putem abdesta ljudi čiste. Mi ćemo im kazati da se ne radi samo o čišćenju, jer u nedostatku vode uzimamo tejemum zemljom. Stoga ne reci da je smisao abdesta ograničen samo na čišćenje, jer se iza toga kriju Allahove mudrosti koje ne poznajemo.

Kada prođemo granicu mikata, prelazimo iz zone slobodnog izbora u zonu nekih ograničenja. Ne oblačimo šivenu

odjeću, ne mirišemo se, ne brijemo brade niti kratimo svoju kosu, ne raspravljamo sa ljudima. Sve su to postupci koji su zabranjeni onome ko pređe granicu mikata i na taj način ograniči slobodu svoga postupanja.

Uzvišeni Allah je kao Zakonodavac propisao poseban vid ponašanja na hadžu. Čovjek koji je na hadžu sam sebe uvodi u nove obaveze što je svojevrsna vježba samosputavanja i ograničavanja slobode da bi se postiglo Allahovo zadovoljstvo. Zbog toga On čovjeku daruje oprost i zadovoljstvo naročito onda kada se obredi hadža prihvate na vjernički način. On podrazumijeva da hadžija prije izvršenja svake obaveze koja mu je propisana ne pokušava pronaći razlog i mudrost zbog koga mu je stavljena u obavezu. Uradi to zato što je naređeno od Allaha. Ako to uradiš, tvoje srce će se napuniti smirenošću, spokojem i zadovoljstvom. Upravo ti osjećaji čine razliku između obaveza koje ljudi jedni drugima nameću i obaveza koje Uzvišeni propisuje Svome stvorenju.

Kada te na nešto obaveže onaj ko ti je ravan pitat ćeš zbog čega to čini? Međutim, kada to čini Allah, prihvatit ćeš obavezu pokorno shodno tvome pouzdanju u Njegovo znanje i ljubav prema tebi. Nećeš pitati, zbog čega ćeš to uraditi? Uzvišeni nam želi i od nas zahtijeva samo dobro. Nekada je ljudski um nemoćan da spozna postojanje i veličinu nekog dobra koje tada postaje još veće. Dobro je u takvim slučajevima toliko veliko da ga ljudski um ne može dokučiti.

Kada se Uzvišeni Allah u Kur'anu obraća Svojim stvorenjima, tada ih ne obavezuje. Ne govori im uradite nešto ili ne uradite to. Kada želi obavezati Svoje robove Uzvišeni im se obraća u formi **"O vi koji vjerujete"**. Ko vjeruje on će se i odazvati obavezi. Stoga će svakom obavezivanju u Kur'anu prethoditi riječi **"O vi koji vjerujete"**. Ukoliko si ušao u imansku vezu sa Allahom, onda vjeruješ da On posjeduje savršena i apsolutna svojstva. Njegovo savršenstvo je beskrajno. Kada je u pitanju vjerska dužnost čak i ako je ne razumiješ, ti je izvrši. Naći ćeš u svojim prsima olakšanje, u duši čistotu, a čitavo tvoje tjelo bit će u harmoniji sa tom naredbom. Izvršenje naredbi i propisa Uzvišenog predstavlja pristanak da vjeruješ u Mudroga Boga Koji ti naređuje samo korisne stvari. Allahovom zakonu se ljudi odazivaju pomoću duševnih osobina koje poznajemo i koje ne poznajemo. Uzvišeni propisuje na osnovu Svoga apsolutnog uvida u sve stvari i situacije. Njemu ništa nije skriveno dok čovjek često puta nema potpunu sliku stvari. Kada se Poslanik, s.a.v.s., vratio sa Isra i Miradža i kada su ljudi čuli za njegov odlazak u Jeruzalem i uzdignuće na sedmo nebo, razišli su se i jedni to smatrali istinitim, a drugi lažnim. Šta je kazao Ebu-Bekr? Da li je o tome raspravljao? Da li je o tom pitanju racionalno promišljao? Da li je raspravljao onako kako su raspravljali nevjernici koji su Poslaniku kazali: "Ti tvrdiš da si u jednoj noći otišao u Jeruzalem, a mi do njega na najboljim devama putujemo mjesec dana. ?" Oni

su na to putovanje gledali materijalnom računicom, a ono pripada nevidljivim i nepoznatim stvarima koje se ne pokoravaju toj računici.

Ebu-Bekr, r. a., nije prihvatio taj materijalni račun već je rekao: "Ako je Poslanik to rekao, onda je to istina." On je istinitost tvrdnje uslovio samo potvrdom da je ta tvrdnja izašla iz Poslanikovih usta. Nije je uslovio razumskim prihvaćanjem putovanja. Ebu-Bekr je tom prilikom kazao: "Kada mu vjerujem da dobiva Objavu sa neba, zar da mu ne vjerujem da je otputovao iz Meke u Jeruzalem i da se je u jednoj noći vratio?"

Šta je rekao Omer b. Hattab kada je vidio ljude kako ljube Crni kamen na Kabi, a to je postupak pred kojim razum staje? Rekao je: "Tako mi Allaha, znam da si ti samo kamen koji ne donosi ni štetu ni korist. Da nisam vidio Allahovog Poslanika kako te ljubi, ja te ne bih poljubio." Ove riječi predstavljaju potpuno prihvatanje i predaju Allahovoj naredbi. On nije islamske zapovjedi promatrao kroz mjerila razuma već ih je prihvatao zbog naredbe Zakonodavca-Uzvišenog Allaha.

Jedan od obreda hadža pred kojim razum dugo zastaje jeste i stajanje na Arefatu o kome ćemo govoriti u narednom poglavlju.

TREĆE POGLAVLJE

KA ALLAHOVOM AREFATU

Nakon što hadžija uđe u Meku, obavi tavaf, sa'j-ubrzani hod, osmi dan mjeseca zul- hidždžeta se može uputiti ka Mini gdje će prenoćiti a potom se u devetom danu istog mjeseca uputiti ka Arefatu. Druga mogućnost je da se hadžija iz Meke direktno uputi na Arefat.

Arefat je kako znamo mjesto na kome se obavljaju obredi i ne nalazi se unutar Harema. Stoga razmišljajući o tome ljudski razum zastaje. Kad god Uzvišeni Allah vjerničkom razumu otkrije neku tajnu, on nakon toga ponovo zastaje pred drugom da bi gajb ostao podvrgnut Zakonodavcu, a ne Zakonu.

Hadž se odvija u nekoliko faza. Počinje sa izborom i prihvatanjem vjerovanja, svjedočenjem da nema drugog boga osim Allaha i da je Muhammed Njegov poslanik. Tim izborom i svjedočenjem čovjek ulazi u okvir islamskih obaveza u

kojima učestvuju svi vjernici u Allaha i Njegovog Poslanika, s.a.v.s. - namaza, zekata, posta mjeseca ramazana, hodočašćenje Časnog Hrama za onoga ko je u mogućnosti.

Već smo kazali da obredi i propisi hadža čovjeka izvode iz područja slobodnog izbora u područje posebnih obaveza. Stoga svako onaj ko prođe granice mikata biva muhrim, ulazi u Meku i obavlja naređene obrede-tavaf i sa'j[12]. Kada dođe vrijeme stajanja na Arefatu, hadžija napušta Meku i kreće se prema Arefatu.

Samim prihvatanjem islama čovjek svojom voljom prihvata i određene obaveze. Isto tako kada želi da obavi hadž prihvata druge obaveze koje se odnose isključivo na hadž. Upotpunjava svoj hadž izlaskom iz Harema na Arefat gdje obavlja temeljni obred hadža.

Postoje četiri sveta područja za hadžiju: Haremi-šerif (dvorište Kabe), Kaba, sveta zemlja (Harem) koja obuhvata Meku i njenu okolinu, Meš'arul-haram (brdo na Muzdelifi ili po nekima cijela Muzdelifa) . Na Muzdelifi hadžije zastaju u svome povratku sa Arefata da bi sabrali kamenčiće kojima će kamenovati Iblisa. Na tom mjestu će klanjati akšam i jaciju zajedno u jacijskom vremenu. Nakon toga će krenuti na Minu gdje će prenoćiti i spremiti se za bacanje kamenčića. Potom će obaviti tavaful-ifade u Meki.

[12] Sa'j je žurni hod odnosno lagahno trčanje između Safe i Merve po sedam puta. Prim. prev.

OTKROVENJA NA AREFATU

Na Arefatu dolaze do izražaja Allahove obilne blagodati koje daruje Svojim robovima. One su mnogobrojne da se ne mogu nabrojati niti omeđiti. Na tom lokalitetu se ukazuje oprost za sve ljude? Zašto? Da bi uvidjeli da je Allah oprost darovao na mjestu koje je van Harema. Taj oprost ima i svoje razloge. Čovjek na Arefatu potpuno ograničava svoju slobodu tako da više ne raspolaže ni svojim vremenom niti može birati mjesto na kojem će se nalaziti. Svako onaj ko je na Arefatu 9. dana zul-hidždžeta mora biti samo na tom mjestu u određeno vrijeme. Mora se nalaziti na Arefatu u vrijeme zalaska sunca.

Uzvišeni nam skreće pažnju na sljedeću činjenicu koja glasi: Što je veće ograničenje koje je nametnuto čovjeku veća je i nagrada koja iz toga ograničenja proističe. Drugi ibadeti su kako smo već pomenuli ograničeni vremenom kao namaz i zekat, dok je stajanje na Arefatu ograničeno i vremenom i prostorom.

Uzvišeni Allah govori o onome što je hadžija dužan činiti tokom obreda:

"Hadž je u određenim mjesecima; onom ko se obaveže da će u njima obavljati hadž nema snošaja sa ženama i nema ružnih riječi, i nema svađe u danima hadža..." (El-Bekare, 197.)

Obredi hadža su vremenski ograničeni tako da ne možeš obaviti hadž u bilo kojem danu u godini. Ograničeni su i

mjestom-tako da se obavljaju u Meki, na Arefatu i Mini. Ako hadžija ne bi otišao iz Meke na Arefat i Minu, njegov hadž ne bi bio potpun, dok postoje drugi obredi za čije neizvršavanje postoji iskupljenje. O tome ćemo govoriti u narednim poglavljima.

Uzvišeni Allah putem tih obreda čovjeka želi podučiti i priviknuti da sebe obavezuje i ograničava prihvatanjem Njegovih naredbi. Tako čovjek postaje dostojan blagodati tog znamenitog dana. Uzvišeni Allah ljudima tada daruje oprost i zadovoljstvo. U jednoj predaji se čak navodi da ni na jednom mjestu niti u bilo kom vremenu šejtan nije toliko gnjevan kao na Arefatu na dan stajanja. Zašto? Šejtan je sretan kada čovjek čini grijehe i biva neposlušan Gospodaru, jer je i on prema Gospodaru iskazao neposluh odbijanjem da učini sedždu Ademu. Stoga on želi da svi ljudi budu griješnici. Kada osjeti da je čovjek sklon da učini grijeh on požuri da ga na njega nagovara i da mu ga omiljava da bi ga on stvarno i učinio. Iblis se obraduje, jer ljudi bivaju neposlušni Gospodaru kao što je i on bio. Moć Uzvišenog Allaha nalaže da u arefatskom danu propadnu svi Iblisovi pokušaji i postupci, da se raširi Božija milost, zadovoljstvo i oprost svim ljudima koji se nalaze na Arefatu. To je nagrada za to što su sami prihvatili ograničenje određenih životnih aktivnosti toga dana pokoravajući se volji Uzvišenog Allaha.

DAN OPROSTA GRIJEHA

Allahov Poslanik, s.a.v.s., o tom danu kaže: *"Uzvišeni Allah gleda odozgo na sve prisutne na Arefatu, oprosti grijehe svim prisutnim na njemu, na brdu Kuzeh na Muzdelifi ili cijeloj Muzdelifi, prelazi preko njihovih loših postupaka prema ostalim ljudima"*. Zbog toga se i kaže da primljeni hadž briše sve prethodne grijehe tako da se čovjek s hadža vraća čist od grijeha kao na dan kada se rodio.

Islamski učenjaci su se razišli po sljedećem pitanju: „Da li hadž briše sve grijehe prema Allahu i prema ljudima? Da li briše samo grijehe prema Allahu, jer je jedan od uvjeta oprosta grijeha prema ljudima vraćanje njihovih oduzetih prava ili pak traženje oprosta od onih kome se nanijelo neko zlo?"

Postoji mišljenje koje kaže da će Uzvišeni Allah, Koji gleda Svoje robove na Arefatu, širinom Svoje milosti toga dana prisutnima oprostiti sve grijehe. One koji su učinjeni prema Allahu On oprašta, a prelazi preko njihovih grijeha prema ljudima.

Stoga je Poslanikova, s.a.v.s., dova za oprost grijeha glasila: *"Gospodaru, oprosti mi grijehe. Oprosti mi one koje sam učinio prema Tebi a Ti umjesto mene terete grijeha prema drugima olakšaj."*

Poslanik, s.a.v.s., nas je obavijestio da će Uzvišeni oprostiti grijehe prisutnih na Arefatu i na brdu Kuzeh na Muzdelifi-Meša'ril-haramu. Prijeći će preko grijeha koji su počinjeni prema pravima drugih ljudi.

Govoreći o ovoj temi osjećam potrebu da pojasnimo i samo ime "Arefat". U Kur'anu se pominje ime "Arefat" dok se u hadisima Allahovog Poslanika, s.a.v.s., pominje ime "Arefe" i naravno označava jedan te isti lokalitet. Poslanik, s.a.v.s., je rekao: *"Hadž je Arefe (Arefat)."*

Arefat je ime za prostrano mjesto na kome se hadžije okupljaju 9. dana mjeseca zul-hidždžeta. Nemoj misliti da je Arefat samo brdo. Kada čuješ da ljudi kažu brdo Arefat znaj da je brdo pridodato lokalitetu Arefata i da nije samo brdo Arefat.

Mnogi su ubijeđeni da je jedan od uvjeta potpunosti hadža penjanje na brdo koje se naziva "Brdo milosti" na kojem je Allahov Poslanik, s.a.v.s., stajao na Oprosnom hadžu. Onaj ko se ne popne na to brdo, po njima, kao da nije ni obavio hadž!! Tim ljudima ćemo kazati da to nije tačno. Arefat predstavlja cjelokupnu prostranu dolinu nad kojom se uzdiže brdo. Brdo je dobilo istovjetno ime zato što se nalazi u susjedstvu istoimene doline. Dakle, brdo je pridodato Arefatu a ne dolina brdu.

Sama verzija imena "Arefe" je prisutna u brojnim tekstovima. Postoji razlika između pridjeva koji je postao imenica i između vlastitog imena. Ukoliko se radi o vlastitom imenu nije nužno da ono ima neko značenje. Nekada se čovjek zove "Seid" što znači sretan, mada je krajnje nesretan čovjek. To je vlastito ime i ono se ne mora odnositi na određeno značenje.

Neki ljudi vole da imena smatraju dobrim predznacima. Nadjenu svome sinu ime "Sa'd" što znači sretan, nadajući se da će on to doista i biti. Arapi su tako postupali. Nadjevali su ime "Sahr-stijena" da bi pred neprijateljima bio čvrst i postojan poput stijene. Nadjevali su ime "Kelb-pas" da se niko ne bi usudio nauditi onome ko ga nosi.

ODKUDA IME AREFAT[13]

Riječ "Arefat" danas predstavlja vlastito ime. Međutim, o povodu i razlogu nastajanja toga imena postoji više kazivanja. Priča se da su Adem i Hava prilikom svog izlaska iz Dženneta, pokoravajući se tako Allahovoj naredbi, došli na različita mjesta na Zemlji. O tome Uzvišeni Allah kaže: **"Izlazite iz njega svi" - reče On - "jedni drugima ćete neprijatelji biti!" Od Mene će vam uputa dolaziti, i onaj ko bude slijedio uputu Moju neće zalutati i neće nesrećan biti.** (Taha, 123.)

Oboje su se spustili na različita mjesta i tražili jedno drugo. Susreli su se na mjestu današnjeg Arefata pa je tako i nazvan, jer sama riječ Arefat podrazumijeva upoznavanje.

[13] Riječ Arefat izvedena je iz arapskog glagola "arefe" što znači poznavati, znati, priznati. U narednim redovima će autor tumačiti moguća značenja te riječi kao i njihove povode. Sva značenja se oslanjaju i nalaze uporište u značenju glagola "arefe". Prim. prev.

Priča o Ademu i Havi i njihovom susretu na Arefatu zahtijeva pojašnjenje. Pretpostavimo kakvo je bilo Ademovo stanje u trenutku kada se sam spustio u prostrani i veliki svijet. Gledao je oko sebe ne nalazeći ni jedno ljudsko biće sa velikom čežnjom da nekoga susretne. Uzvišeni je i razdvojio Adema i Havu da bi sa čežnjom tražili jedno drugo i da bi se nakon susreta čvrsto vezali jedno za drugo ne dopuštajući ponovni rastanak.

Postoji i druga predaja o povodu imena "Arefat". Naime, kada je Adem sišao na Zemlju na mjestu današnjeg Arefata, meleki su mu kazali: "Priznaj svoj grijeh i pokaj se svome Gospodaru". Adem je kazao riječi koje nam kazuje Kur'an: **"Gospodaru naš", - rekoše oni - "sami smo sebi krivi, i ako nam Ti ne oprostiš i ne smiluješ nam se, sigurno ćemo biti izgubljeni."** (El-E'araf, 23.)

Dakle, Adem je priznao svoj grijeh i spoznao kako će se pokajati.

Sada ćemo se vratiti na priču o Ibrahimu, a.s., i načinu na koji mu je Uzvišeni Allah ukazao na mjesto na kojem se nalazi Arefat.

Ibrahim, a.s., je u snu vidio da treba da zakolje svoga sina Ismaila. Tim povodom se našao u vrlo teškoj situaciji. Bio je to njegov sin-jedinac koga je morao zaklati svojim rukama. Sjedio je na mjestu današnjeg Arefata i razmišljao. Stoga je i Dan Arefata nazvan još i Dan razmišljanja (jevmut-tervije).

Kada se uvjerio da je san istinit i kada je spoznao da mora zaklati sina, mjesto na kojem se to desilo je nazvano Arefat.

Postoji i predaja koja upućuje na to da je Džibril na tom mjestu podučavao Ibrahima, a.s., obredima hadža i pri tom mu govorio: "Jesi li spoznao (arefte)?" Ibrahim bi mu odgovarao "areftu (spoznao sam)". To bi značilo da čovjek na na tom mjestu spoznaje svog Gospodara. Svako na to mjeto dolazi da bi priznao svoje grijehe i da bi skrušeno zamolio Allaha za oprost.

U svakom slučaju nema kontradiktornosti među različitostima značenja i okolnostima koje su dovele do imena Dan Arefata ili dan razmišljanaja.

Nema sumnje da se u tom časnom danu Uzvišeni Allah hvali sa Svojim robovima riječima: "Pogledajte Moje robove. Ostavili su sve ono što posjeduju i došli mi nesređeni i prašnjavi tražeći Moj oprost i Moju milost. Uzimam vas za svjedoke da sam im oprostio."

Na Arefatu uviđamo potpunu jednakost kao i prisustvo svih hadžija. Oni se međusobno ne razlikuju. To je jedino mjesto na svijetu na kojem se ljudi na takav način okupljaju u vremenu koje se završava zalaskom sunca na Dan Arefata.

Kada želimo da obavimo hadž, u Meku ulazimo sa različitih mjesta i u različito vrijeme shodno terminima naših putovanja. Jedni u Meku dolaze dvije sedmice prije hadža, drugi na dan prije hadža. Ljudi se sa hadža vraćaju u različitim

terminima. Također, postoje razlike u imovinskim mogućnostima boravka u samoj Meki. Neko stanuje u raskošnom stanu, neko u jednoj sobi, neko pak u jednom dijelu sobe, neko u hotelu, a neko pak leži na zemlji.

Arefat je mjesto koje je u potpunosti drugačije od Meke. Na njemu se u isto vrijeme okupljaju pripadnici različitih rasa i govornih područja, ljudi različitih položaja i imovinskih stanja. Međutim, na tom mjestu su svi jednaki-nesređeni i prašnjavi. Tu nema razlike između bogatog i siromašnog, velikana i skromnog čovjeka. Njihov izgled je neuredan i na licima se vide tragovi umora. Svi su jednaki na mjestu poniznosti i pokornosti prema Uzvišenom. Nema nikakvog uzdizanja čovjeka nad čovjekom niti međusobnog nadmetanja. Niko na Arefatu neće kazati hvališući se: "Ja sam taj i taj čovjek" niti će se hvalisati svojim ovosvjetskim položajem. Svi su ponizni i pokorni pred Uzvišenim Allahom i međusobno se takmiče u izražavanju pokornosti i bogobojaznosti. Čini se kao da dobro neće obuhvatiti sve ljude sve dok se ne izjednače u pokornosti i poniznosti prema Allahu. Niko od prisutnih na Arefatu neće ni pokušati da kaže da je bolji od drugoga čovjeka. Toga dana nestaje naša nadmoć i ukazuje nam se Allahov oprost. Svađa toga dana postavlja pregradu između čovjeka i Boga. Prepirka podrazumijeva da svako u jednoj zajednici smatra sebe boljim od drugoga čovjeka i da vidi svoje prednosti, a zaboravlja na mahane! Toga velikog dana spoznajemo da naše odlike nisu

od nas već da su došle od Uzvišenog Allaha. Čovjek biva svjestan da je samo rob Uzvišenoga, a tada Uzvišeni kaže: **"Oni su skupina koja zaslužuje Moj oprost i Moju milost."**

Prepirka, oholjenje, pokušaj nadmetanja, hvalisanja među ljudima odnosi Allahovu milost. Na to nam najbolje ukazuje događaj iz života Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Naime, kada je Poslanik, s.a.v.s., izašao među svoje ashabe da ih obavijesti o noći Kadr, našao je dvojicu kako se svađaju pa je učinjeno da je zaboravi. Tako su ashabi ostali uskraćeni za poznavanje vremena noći Kadr. Dakle, prepirka i svađa sprječavaju pristizanje dobra u jednoj zajednici. Skupina koja želi da primi obilje Allahove milosti mora biti krajnje čista skupina u kojoj vladaju skladni odnosi. Tada čovjek postaje spreman i dostojan da primi dobročinstva i blagodati svoga Gospodara.

Ljudi na Dan Arefata upućuju molitve Uzvišenom Allahu. Svako ko je prisutan na tom odabranom mjestu obraća se Uzvišenom sa dovom. Svejedno da li je vruće ili kišovito, svi stoje, svi su ponizni i pokorni Gospodaru svjetova.

Na tom mjestu se spušta Allahova milost i Njegov oprost za sve prisutne tako da im milošću Božijom ne ostane nijedan grijeh, jer primljeni hadž briše prethodne grijehe. Pošto je čovjek stajao čineći dove i očekujući svu tu milost i oprost, onda se ni poslije hadža ne treba vratiti činjenju stvari koje izazivaju Allahovu ljutnju. Čovjek ne zna da li će živjeti toliko dugo da bude u stanju ponovo obaviti hadž u narednim godinama.

Stoga se povratniku sa hadža nameće imperativ rada za drugi svijet i prihvatanja pravoga puta tako da se sa Uzvišenim može susresti bilo kada, oproštenih grijeha.

Iskoristi priliku koju ti daje hadž i očisti svoje grijehe. Nikada se ne odazivaj šejtanovim zavođenjima. Dovoljna ti je milost to što ćeš njega pobijediti. Ako ti se šejtan pak prikrade u časovima slabosti i učiniš grijeh Uzvišeni će ti oprostiti na dan skrušenosti, pokornosti i poniznosti-Danu Arefata.

Znaj da te šejtan neće ostaviti na miru. Koliko god se tvoje vjerovanje uvećavalo, šejtan će ulagati dodatni trud da te navede na grijeh. Veliki šejtan-Iblis unosi nemir u srce čovjeka i nastoji poremetiti njegovo vjerovanje. On se bavi isključivo zavođenjem ljudi na put nevjerovanja, neka nas Uzvišeni toga sačuva.

Iblisovo potomstvo-šejtani u liku džina a sa njima i šejtani u liku ljudi bave se zavođenjem ljudi na činjenje manjih grijeha od poricanja temelja vjerovanja. Oni navode ljude na činjenje drugih grijeha poput bluda, primanja mita, krađe i slično. To je posao Iblisovih potomaka. Iblis se pak bavi zavođenjem ljudi u području temeljnih postavki vjerovanja i pokušava da u njih unese sumnju u postojanje Allaha, Njegovo jedinstvo i moć.

POVRATAK SA AREFATA

Uzvišeni Allah je rekao: **"A kada se izlijete[14] sa Arefata, spominjite Allaha kod časnih mjesta."** (El-Bekare, 198.)

Uzvišeni Allah je u navednom kur'anskom ajetu pri označavanju povratka hadžija sa Arefata upotrijebio arapski glagol "efade" što znači proliti, salijevati, preliti, prepuniti. Šta podrazumijeva prolijevanje? Kada se napuni čaša do vrha, višak vode istekne na sve njene strane. Prelijevanje podrazumijeva postojanje viška tečnosti koji se odvojio od nečega. Riječi Uzvišenog: **"A kada se izlijete sa Arefata"** predstavljaju stvarno stanje u trenutku kada hadžije izlaze sa Arefata. Čitav prostor biva prepun i neko ko to posmatra stiče dojam da se ljudi izlijevaju iz te ogromne mase. To se dešava u skladu sa Allahovom odredbom. Ukoliko si u prilici da posmatraš taj prizor, vidjet ćeš hadžije kako se izlijevaju sa Arefata. Kao da vidiš posudu koja se prepunila i počela se izlijevati. Nisi svjestan odakle su došli svi ti ljudi i kamo idu.

Ko posmatra muslimane na Arefatu, vidi pred sobom beskrajne mase ljudi. Kada krenu sa Arefata uvečer, počnu se spuštati naniže, posmatraču se čini kao da su tečnost koja se izlijeva. To je masa ljudi koje ne možeš ni po čemu razlikova-

[14] U riječi "izlijete" odstupili smo od prijevoda Besima Korkuta jer je to nalagalo autorovo tumačenje ajeta. Pribjegli smo doslovnom značenju glagole "efade-izliti, proliti", što će se dodatno pojasniti u narednim redovima. Prijevod Besima Korkuta glasi: "A kada pođete sa Arefata...". Prim. prev.

ti, jer nose istu odjeću. Čini se kao da posjeduju iste oblike, kao da su tečnost koja se izlijeva. Takav je prizor povratka sa Arefata.

Kada posmatraš ljude kako se kreću prema Muzdelifi pitaš se u čuđenju gdje je bio sav taj narod. Vidiš put kroz koji kao kroz riječno korito teku ljudi. Potom se dešava i drugo izlijevanje ljudi sa Muzelife ka Mini, što spominje Kur'an: **"Zatim krenite odakle kreću ostali ljudi..."** (El-Bekare, 199.)

Hadžija treba veličati Uzvišenog Allaha zbog Njegove milosti koja mu je olakšala ovo putovanje. On ga je kao vjernika doveo do Časnog hrama, a poslije će ga vratiti njegovoj kući. Sve to iziskuje zahvalu putem stalnog spominjanja i veličanja shodno riječima Uzvišenog: **"Spominjite Njega, jer vam je On ukazao na pravi put..."** On vas je uputio i podučio najkraćem putu za postizanje dobra. Ukazao vam je na put oprosta, a sve vam to olakšao darujući vam imetak, zdravlje i nastojanje.

Stoga takva uputa zaslužuje spominjanje i zahvalu Uzvišenom Allahu.

Na kraju ajeta Uzvišeni kaže: "A prije toga ste bili u zabludi." Zabluda je bila prisutna u vremenu prije islama kada su oko Kabe obilazili nagih tijela. Sve ono što su činili svodilo se na pljeskanje rukama i zviždanje. Uzvišeni Allah je ljude uputio na obavljanje ispravnoga hadža koji briše grijehe.

DOKIDANJE POVLASTICA KUREJŠIJA

Uzvišeni Allah je rekao: **"Zatim krenite odakle kreću ostali ljudi..."** Riječ "zatim" ukazuje na radnju koja će se dešavati poslije. Da li ajet podrazumijeva kretanje nakon stajanja na Arefatu? Ili pak nakon noćenja na Muzdelifi?

Riječi Uzvišenog: **"zatim krenite"** su dokaz za one koji smatraju da se mora prenoćiti na Muzdelifi. Povod ovoga ajeta se odnosi na velikane plemena Kurejš koji su sebe smatrali stanovnicima Harema. Pokušavali su time dobiti neke povlastice u odnosu na ostale ljude. Stoga su se prvo oni kretali sa Muzdelife pa onda ostali ljudi. To je islam dokinuo. Allahov Poslanik, s.a.v.s., je rekao: *"Svi ste vi Ademova djeca, a Adem je od zemlje. Najplemenitiji kod Allaha je onaj koji Ga se najviše boji."*

Tako je Allah dokinuo bilo kakve privilegije Kurejšija u odnosu na ostale ljude.

Neki komentatori Kur'ana smatraju da riječi "zatim krenite odakle kreću ostali ljudi..." podrazumijevaju da se hadžije kreću odakle se kretao Ibrahim, a.s., jer je Uzvišeni podučio Ibrahima, a.s., hadžskim obredima a on je potom podučio ostale ljude.

Ne treba se čuditi riječima Uzvišenog **"odakle kreću ostali ljudi..."** jer je Uzvišeni za Ibrahima kazao da je sam za sebe jedan narod. Riječ ljudi se može odnositi i na jednoga čovjeka koji u sebi sadržava mnoge vrline. Uzvišeni Allah

je Svoga Poslanika Muhammeda, s.a.v.s., opisao opisom koji označava ljude: **"Ili da bi ljudima na onome što im je Allah iz izobilja Svoga darovao zavidjeli..."** (En-Nisa, 54.)

Također je na isti način označio čovjeka koji je došao da upozori vjernike da se mnogobošci pripremaju da ih napadnu. O njemu su objavljene riječi: **"One kojima je, kad su im ljudi rekli: Neprijatelji se okupljaju zbogvas, treba da ih se pričuvate!"** (Alu Imran, 173.)

Dakle, izrazom "ljudi" se mogu označiti i pojedinci koji su u sebi objedinili mnogobrojne vrline.

U nastavku navednog ajeta Uzvišeni kaže: **"I tražite od Allaha oprosta, jer Allah, uistinu, prašta i samilostan je"**, što je dokaz da će čovjeku i pored vođenja računa o dužnostima prema Allahu nešto od njih ipak proći. Stoga je dužan da traži oprost od Allaha. Riječi Uzvišenog **"jer Allah, uistinu, prašta i samilostan je"** znače da On prašta, da će se odazvati molbama ljudi za oprost grijeha i da će im oprostiti. Sa hadža će se vratiti oproštenih grijeha. Na Muzdelifi će te noći hadžija sabrati kamenčiće sa kojima će narednog dana kamenovati Iblisa. Klanjat će akšam i jaciju zajedno u jacijskom vremenu. Prije izlaska sunca sljedećeg dana krenut će na Minu gdje će kamenovati šejtana. O tome ćemo govoriti u narednom poglavlju.

ČETVRTO POGLAVLJE

KAMENOVANJE ŠEJTANA

Dolaskom na Minu upotpunili smo polovinu obreda hadža, jer su nam preostala još dva ključna obreda bez kojih hadža nema, i za koje ne vrijedi nikakva vrsta otkupa niti postoji mogućnost obavljanja u nekom drugom terminu.

Ti obredi su stajanje na Arefatu i obilaženje oko Kabe *(tavaful-ifada)*. U slučaju drugih hadžskih obreda dozvoljeno je zbog propusta pribjeći otkupu i klanju kurbana, ali kad su u pitanju ova dva obreda, to nije dozvoljeno.

Kada se sa uzvišenja Mešarul-haram uputimo prema Mini, trebamo se zbog obreda koji slijedi, prisjetiti događaja iz života poslanika Ibrahima i njegovog sina Ismaila, također poslanika.

A taj događaj je velika kušnja na koju je Uzvišeni Allah stavio Svoga poslanika Ibrahima, a ogledala se u obavezi

žrtvovanja sina Ismaila kao kurbana, na što mu je u formi naredbe, Uzvišeni u snu ukazao. Zašto je Allah podvrgao Ibrahima ovoj velikoj kušnji uopće?

Poslanik Ibrahim je bio u dubokoj starosti, njegov sin Ismail u cvijetu mladosti, i to je trenutak u životu oca kada očekuje da njegovo dijete nastavi njegov ovozemaljski put, ponosan je na njega jer mu pomaže da prebrodi životne probleme i nedaće. A svemu tome treba pridodati i činjenicu da je Ibrahimova supruga bila nerotkinja.

Sve ovo je ukazivalo na to da Ibrahim više ne može imati nade u pogledu djece, iako Stvoritelj nebesa i Zemlje može odlučiti i drukčije pa darovati.

Uzvišeni Stvoritelj poslaniku Ibrahimu naredio je da sina Ismaila zakolje, pa mu je na taj način stvar otežana, jer da je naredba bila samo čin žrtvovanja, mogao je nekoga od ljudi zatražiti da to sprovedu, pa bi makar sami čin smrti bio bezbolniji.

Međutim, ovdje je naredba bila decidna: s nožem u ruci povesti sina na mjesto žrtvovanja, koji će gledati oca direktno u oči dok mu ovaj lično, svojom rukom, oduzima život, i gleda kako otiče krv sve dok život ne stane.

Zaista bolan čin za dušu čovjeka, pa makar imao pored tog djeteta još mnoštvo njih, a šta tek reći da se radi o ocu koji je u dubokoj starosti, majci koja nema nade u novi porod, i kojima je to jedino dijete!!

To pregnuće može izvršiti jedino onaj čija ljubav prema Allahu nadmašuje ljubav prema dunjaluku i svemu što je na njemu.

Ta ljubav veća je od svake druge ljubavi. A Božiji poslanik Muhammed, a.s., kaže:

"Niko od vas neće biti s potpunim vjerovanjem sve dok mu ja ne budem draži od roditelja, djeteta i svih drugih ljudi na zemlji."

Upravo je Ibrahim, a.s., na ovome mjestu bio podvrgnut ovoj vrsti ispita gdje je trebao praktično pokazati da mu je Allah najveća ljubav na svijetu, a što je i stvarno učinio.

Učinio je to djelom i postupkom, a ne samo jezikom i riječima.

Pa tako, ispunjavajući Allahovu zapovijed on odlučno i planski uze sina za ruku, a ne recimo na prepad kako bi mu užurbano na nekom brežuljku oduzeo život.

Ibrahim, dakle, izlaže svoj plan sinu Ismailu, obavještavajući ga o onome što bi trebao uraditi:

I kad on odraste toliko da mu poče u poslu pomagati, Ibrahim reče: "O sinko moj, u snu sam vidio da treba da te zakoljem, pa šta ti misliš?" (Es-Saffat, 102.)

Ismailovu reakciju na očeve riječi prenosi nam časni Kur'an u nastavku prethodnog ajeta:

..."O oče moj,"-reče- "onako kako ti se naređuje postupi; vidjet ćeš, ako Bog da, da ću sve izdržati."

Ovim odgovorom Ismail pokazuje da mu je Allah preči od svih stvari pa čak i vlastitog života.

I krenu ostarjeli otac, vodeći za ruku sina u usponu životne snage, a u ruci držeći nož kojim će obaviti klanje. Ali, da li će šejtan propustiti priliku a da ne pokvari čin potpune odanosti i pokornosti Uzvišenom Stvoritelju? Naravno da neće, jer je njegova uloga na zemlji upravo da pokvari takve prilike.

Zato dođe šejtan Božijem prijatelju, Ibrahimu, kako bi mu pokvario to zadovoljstvo, najvećeg stupnja pokornosti Stvoritelju, pa ga zavodi riječima: šta to namjeravaš učiniti sa sinom? Zašto bi to uradio, ti si u dubokoj starosti i on ti je potreban?

Kako da vjeruješ snovima? Snovi koje si vidio su lažni.

U jednoj poučnoj predaji stoji da se nekom sufijskom šejhu šejtan prikazao u liku sluge, koji je bio dugi niz godina kod njega u službi. Pa je tako jednom šejh po vrlo nepovoljnim prilikama, kiši i blatu, krenuo na sabah-namaz, a šejtan oličen u liku sluge išao je s njim noseći svjetiljku i olakšavajući mu tako put.

Sluga posrnu i pade nekoliko puta u blato i kaljužu, pa ljudi prokomentarisaše šejhovo izvođenje sluge po takvom nevremenu kao nasilje nad njim.

Šejh im sasvim jednostavno i samopouzdano odgovori da ga puste jer mu je Allah zapisao patnju i nesreću. Allah je, čini se, u šejhovo srce usadio osjećaj da prepozna šejtana u liku sluge.

Šejtan prema tome ne propušta ni najmanju mogućnost a da ne zavede čovjeka, te po svaku cijenu želi ga na

griješenje navesti. Upravo u slučaju Ibrahima, Ismaila i Hadžere nije propustio nijedan trenutak a da nije pokušao pokvariti najljepši i najveći osjećaj predanosti volji Uzvišenog Stvoritelja. Pa je tako odmah, nakon što su se uputili na mjesto klanja, počeo zavoditi Ibrahima i Ismaila, počeo sebi govoriti: ovo mi jer zlatna prilika, pa ako ih u ovoj velikoj kušnji ne zavedem, to neću moći nikada kasnije uraditi!

Dođe Hadžeri pa joj poče govoriti: "Znaš li gdje ti je Ibrahim odveo sina?" "Otišao je s njim obaviti neki posao", odgovori ona. "Naprotiv", reče šejtan, "otišao je da ga zakolje." "A zašto će to uraditi", upita Hadžera? "Pričinilo mu se u snu da mu je to Bog naredio", odgovori on.

"Mirim se sa svojom sudbinom, jer čim je to Božija naredba, ona se mora i ispoštovati", odgovori Hadžera.

Šejtan spoznavši da neće moći zavesti Hadžeru, iako odbačen, potrča da sustigne Ibrahima i njegovog sina kako bi ih odvratio od namjere. Poče prvo sa Ibrahimom, govoreći mu: Otkud si tako siguran da su ovo snovi od Allaha? Možda su to bile samo zbrkanje snovi, šta bi Allahu koristilo klanje sina?

Nemoj ispuniti naredbu, jer ćeš se zbog toga kajati čitavog života. Ako to učiniš, do kraja života ćeš imati lice svoga djeteta koje umire pred tobom. Ti si starac od osamdeset i četiri godine, i nema nade da ćeš ponovo postati otac, govoraše šejtan nastojeći omesti Ibrahima u njegovoj namjeri. Međutim, Ibrahim ne odustade i ne posluša ga.

Nakon toga šejtan se zaputi Ismailu, govoreći mu: Otac će te zaklati! "Ako je to Allahova naredba, neka to i učini", sasvim mirno odgovori Ismail.

Šejtan ih je nakon svega pokušao spriječiti da dođu do mjesta koje će se kasnije nazvati "Brdo kurbana" a po događaju spuštanja ovna kao kurbana na to mjesto.

Kod Velikog džemreta na Mini šejtan je pokušao zaustaviti Ibrahima od daljeg napredovanja prema mjestu predviđenom za žrtvovanje, pa je Ibrahim posegnuo za sedam kamičaka i kamenovao ga. Iblis, međutim, nije odustajao od namjere, pa su netom zatim, Ibrahim i Ismail zajedno kamenovali prokletnika.

Ovo je bilo kazivanje o kamenovanju prokletog šejtana od strane dvojice poslanika, Ibrahima i Ismaila, a što je i zadatak svakog od nas da to učinimo.

SIMBOLIKA KAMENOVANJA ŠEJTANA

Uzvišeni Allah, predočavajući nam iskustvo Svoje dvojice poslanika, a nakon obavljenog stajanja na Arefatu i postignutog oprosta od Njega, želi da sačuvamo postignuti rezultat, te nam savjetuje da odlučno u sebi "kamenujemo" svoga šejtana. Ne smijemo mu ostaviti nijedan prolaz kroz koji bi se mogao uvući

u naš život, pa ćemo kamenovanje izvršiti na taj način što nećemo slušati njegova zavođenja i spletke, a to će biti prilika da se udalji u potpunosti od nas, i izgubi svaki utjecaj na nas.

Čovjek ako samo i posluša šejtanovu priču zavođenja, otvorio je put da počini grijeh. Ne smiješ dozvoliti da te zaokupi svojom pričom, već odmah reaguj i iskaži mu otvoreni neposluh.

Neki ljudi se pitaju: Mi na Mini kamenujemo kameni stub, pa u kojoj vezi je šejtan sa ovim stubom? Da li se on nalazi unutar stuba?

Neki učenjaci smatraju da se Iblis, uistinu, u danima izvršavanja obreda kamenovanja na Mini nalazi zatočen u kamenom stubu, što po našem mišljenju nije odveć važno u čitavoj priči, jer je suština u ispitu vjere kojem se podvrgavamo tokom upotpunjavanja dotičnog obreda. Naime, nije smisao u otkrivanju tajni imanske naravi već u ispunjavanju Allahove naredbe i prihvatanju kamenčića kao sredstva u obredu kamenovanja. Naša je dužnost ispuniti Njegovu naredbu bez potrebe da naš ograničeni razum spekulira i raspravlja o tome.

Čim je nešto od Allaha propisano, znači da postoji mudrost zbog koje je to učinjeno, svejedno spoznali mi tu mudrost, ili ne. U svijetu su brojne stvari čiju mudrost mi ne spoznajemo, a da one ipak postoje.

Uzvišeni Allah želi nas poučiti da i nakon obavljenog hadža, zarad Njegovog zadovoljstva i od halal imetka, slijede

brojna šejtanova zavođenja. On želi da pokvari naše postignuće čistote duše od grijeha, činjenjem novih grijeha, pa će nas na to pokušati navesti odmah nakon hadža.

Gospodar želi da budemo svjesni činjenice da smo kroz obrede hadža postigli potpunu pobjedu nad šejtanom, udaljavajući se od svega onoga što je zabranjeno. I ne samo to, već ono što je u običnim danima čovjeku bilo dozvoljeno, na hadžu mu je bilo zabranjeno, pa se opseg zabrane uvećao. Međutim, uprkos tome, čovjek je uspio, pa je obrede hadža proveo u spominjanju Allaha, učenju dova i punoj duhovnoj predanosti.

Ovim činom mi smo praktično pokazali da smo u stanju pokazati još i veće stupnjeve pobožnosti, a što nam treba poslužiti kao motiv da i nakon hadža održimo taj stepen duhovne vjernosti. U tom pogledu je i sljedeća kur'anska poruka:

"A kad završite obrede vaše, opet spominjite Allaha, kao što spominjete pretke vaše, i još više Ga spominjite! Ima ljudi koji govore: "Daj Ti nama, Gospodaru naš, na ovom svijetu!" Takvi na onom svijetu neće imati ništa." (El-Bekara, 200.)

Naš Gospodar želi da sačuvamo ispravnu orijentaciju i nikako ne odstupimo od Njegovog pravog puta, zato nas podsjeća na obavezu stalnog spominjanja Njegovog imena, baš kao što se često prisjećamo naših predaka. Stalno prisjećanje na Njega je garant čuvanja odanosti Njemu i eliminisanja svih puteva strasti.

Nužno je neprestano spominjati Stvoritelja, Koji je Vječan, više nego što spominjemo roditelje i pretke, jer koliko god oni bili bliski našem srcu, napustit će ovaj svijet. Iako su oni direktni uzročnici našeg dolaska na dunjaluk, ipak je Allah Stvoritelj Taj Koji čovjeka iz ničega stvara. Stvorenja svoj život duguju i vraćaju nazad svome Stvoritelju, te je sasvim prirodno da najodaniji budu Njemu, a ne bilo kome drugome.

A nakon što je Ibrahimova porodica pokazala najveći stupanj odanosti Stvoritelju, desio se događaj otkupa Ibrahimovog sina velikim kurbanom a o čemu nas časni Kur'an kazuje u sljedećim ajetima:

"...i kurbanom velikim ga iskupismo, i u naraštajima kasnijim mu spomen sačuvasmo: "Nek je u miru Ibrahim!" Eto tako Mi nagrađujemo one koji dobra djela čine, a on je, doista, bio rob Naš, vjernik i obradovali smo ga Ishakom, vjerovjesnikom i čovjekom dobrim" (Es-Saffat, 107-112.)

Iako je u trenutku kada su Ibrahim, a.s., i njegov sin Ismail odlučili da ispune Allahovu naredbu, sasvim jasno da će Ibrahim ostati bez nasljednika, jer Ibrahimu, a.s., nije još bilo rečeno da će biti obradovan Ishakom, ipak njih dvojica su odlučni ispuniti ono što se traži od njih.

Događaj u vezi sa Ibrahimom i Ismailom skreće nam pažnju na to da ispunjenje Allahove naredbe i prihvatanje Njegovog suda sa zadovoljstvom, mijenja sudbinski zapis našeg života.

I njih dvojica poslušaše, i kad ga on čelom prema zemlji položi (Es-Saffat, 103.)

Ibrahim je krenuo u realizaciju naredbe, potegao nož i povukao po vratu, ali nož nije mogao izvršiti klanje. Nož nije mogao realizirati Ibrahimovo djelo bez Božije volje i dozvole, a toga u ovom slučaju nije bilo, baš kao što vatra nije pržila poslanika Ibrahima, već Njegovom odredbom samo hladila.

"O vatro", rekosmo Mi, "postani hladna, i spas Ibrahimu!" (El-Enbija', 69.)

A u trenutku kada je Ibrahim pokazao da je odlučan realizirati Božiju naredbu, stiže poruka:

Mi ga zovnusmo: **"O Ibrahime, ti si se Objavi u snu odazvao..."** (Es-Saffat, 104-105.)

Uzvišeni Stvoritelj želi da čvrsto vjerujemo u mudrost Njegovih naredbi, te da sa odobravanjem i zadovoljstvom prihvatamo ono što je On odredio da nam se desi.

Zato, dobro prouči ovaj ajet, i sjeti ga se dok budeš boravio na Mini. I znaj dobro da Allah neće izmjeniti sudbinski zapis našeg života ni u čemu sve dok ne budeš u potpunosti zadovoljan s Njegovom presudom u svemu što ti se dešava.

Tako, naprimjer, ako vidiš da se kod nekoga kušnja, koja se recimo manifestira kroz dugu bolest, uprkos svim lijekovima i ljekarima, ne smanjuje, znaj da onaj koji to podnosi nije zadovoljan puninom duše presudom Stvoritelja. Isti slučaj je sa onim ko je iskušan vlastitom djecom ili imetkom, njemu se

neće promijeniti prilike dok ne izgradi ispravan odnos spram Božijeg suda.

Ibrahim, a.s., istinski zadovoljan i smiren pred sudbinom, odlučno je krenuo ispuniti ono što mu je Gospodar u Objavi naredio, pa je izmijenjen zapis sudbine i rečeno mu je: ne kolji sina!

Gospodar njegov je s neba poslao ovna kao zamjenu za sina Ismaila, ali i još jednu nagradu mu pripremio, rođenje drugog sina, po imenu Ishak!

Dakle, onaj ko bez polemike i rasprave prihvati Allahov sud i povinuje se pred Njegovom naredbom, dobit će veću nagradu. Takvi će u svim prilikama nedokučivosti mudrosti nekog Božijeg propisa iskazati još veći stepen odanosti svome Stvoritelju, jer oni ne tragaju za razlogom zašto je nešto propisano, već samo za odgovorom da li je to On propisao? A čim dođu do odgovora ponizno i u potpunosti sve izvršavaju.

Postoji i druga skupina ljudi koja tek sa dokučivanjem mudrosti i razloga zbog kojeg je neka pojava učinjena zabranjenom, odustaju od nje. To su oni koji imaju bezgranično povjerenje u medicinu, recimo, ili neke druge nauke, dok im nije dovoljan razlog to što je nešto Allahova odredba.

Također, treba da znamo da postoji razlika između obaveze koju ljudi nalažu drugim ljudima, i obaveze koju Stvoritelj izdaje ljudima. Naime, kada ljudi narede nešto sebi ravnima uvijek se traži razlog ispunjenja, dok se u drugom slučaju ne

traži razlog izvršenja, zato jer je nešto Stvoritelj propisao. Naše spoznajne mogućnosti, naime, nisu u stanju odgonetnuti samu suštinu i svrhovitost Božijeg propisa, pa je onda nužno da to ponizno prihvatimo.

Tako imam hazreti Ali u kontekstu mesha po obući kaže: "Kada bi propis mesha bio podvrgnut samo razumsko-racionalnim argumentima, onda bi bilo korisnije ga obaviti po unutrašnjem dijelu obuće i stopala od onog vanjskog. Međutim, stvar je sasvim druge prirode jer ima funkciju prihvatanja propisa Zakonodavca pokorno i poslušno, i bez ikakve rasprave. Stvoritelj se ne pita o razlogu onoga što radi i naređuje Svojim stvorenjima."

Ti u suštini kada obavljaš obred kamenovanja šejtana želiš pokazati svoju odlučnost i volju da mu zatvoriš sve prilaze u tvoj život, svejedno radilo se o kamenovanju onoga "velikog šejtana" koji te pokušava razuvjeriti u vjeri, ili onome "malom šejtanu" koji te pokušava na neki grijeh navesti.

Važno je da u okviru upotpunjavanja svih obreda hadža budemo svjesni činjenice o nepobitnom dobru za nas svake Božije presude i nužnosti njenog prihvatanja sa zadovoljstvom u duši.

IZMEĐU POKORNOSTI I RAZUMA

Dijalog između pokornosti i razuma stalno je otvoren za vrijeme obavljanja hadža.

Ljudski razum zastaje kod obreda hadža kao što su tavaf (obilazak oko Kabe), sa'j (žurni hod između Safe i Merve, ljubljenje hadžeru-l-esveda (crnog kamena), kamenovanja i drugih.

Želimo kazati da je dostizanje punog smisla i mudrosti Božijih propisa nemoguće dostići, te je cilj da čovjek kroz sve ovo nauči lekciju potupne pokornosti i poslušnosti.

Uzvišeni nije ništa bez cilja i svrhe propisao, već se u svim Njegovim propisima ogleda savršena mudrost.

Izvršavajući obred kamenovanja šejtana trebaš dobro znati da ne postoji nijedna stvar u vjeri kojoj on nije nastojao doskočiti, baš kao što je neprestano bio za petama poslaniku Ibrahimu.

Nije posustajao ni onda kad bi ga Ibrahim uspio otjerati, stalno se vraćao i gledao da poremeti njegovu dosljednost u vjeri.

Upotpunjavajući obred kamenovanja mi iskazujemo potpunu poslušnost Uzvišenom Bogu i oživljavamo tradiciju Ibrahima, a.s., koji nas je nazvao muslimanima i u potpunosti ispunio svoje obaveze:

"...i Ibrahimovim (suhufima): - koji je obaveze potpuno ispunjavao." (En-Nedžm, 37.)

Obredi na Mini trebaju vjerniku biti motivacija da i poslije hadža bude odlučan u borbi sa šejtanom, i ne dozvoli mu da ga savlada. Ali, naravno, treba osjećati sreću zbog pobjede nad njim, jer nije prihvatio njegove pozive u neposluh, odbijanje i nevjeru.

Kamenovanje je simbolični znak naše pobjede nad njim, a dan u kome se ono obavlja je dan šejtanove propasti i potpunog poraza. Šejtan je od Boga i meleka proklet na nama nepoznati (gajb) način, dok mi čin njegovog prokletstva demonstriramo kroz kamenovanje.

To je i dan odmazde i osvete, tvome najvećem neprijatelju, za sva zavođenja i nagovaranja na grijeh. Tvoje raspoloženje prema njemu treba da ostane i nakon hadža, čiji događaj treba da ti bude lekcija u pogledu kvaliteta ostatka života, tako da više nikada šejtanu ne pružiš priliku da te zavede i pobijedi.

Prihvati Allahove zapovijedi i zabrane s ljubavlju, budi zadovoljan Njegovom presudom, pa ćeš zatvoriti sve puteve Iblisovom utjecaju i on neće nikakve moći nad tobom imati.

Nemoj misliti da su iskušenja u koja zapadaš rezultat Božije srdžbe, jer ti ne možeš dokučiti krajnji smisao Odredbe.

Možda je kušnja u koju zapadaš put ka postizanju još veće poslušnosti Stvoritelju ili, pak, garancija tvojoj duhovnoj stabilnosti da nećeš otići u griješenje. Kroz iskušenje možda Uzvišeni želi da te podigne na veće stepene vjere, a

On Sveznajući želi ti samo dobro, zato prihvati pokorno i sa zadovoljstvom ono što te zadesi.

A nakon što izvršiš prvo bacanje kod velikog šejtana na Mini, djelimično se oslobađaš zabrana kojima kao hadžija podliježeš, pa ćeš se uputiti u Meku gdje ćeš obaviti posljednji farz hadža, tavaful-ifada, a koji će označiti oslobađanje svih zabrana za tebe kao hadžiju.

Ako si već obavio obred sa'ja prilikom prvog dolaska Kabi, nećeš imati obavezu to ponoviti prilikom ovog obilaska. Međutim, ako to nisi uradio, onda si dužan to uraditi.

Postoji dobrovoljni (nafila) ibadet, pa je tako pružena prilika svakome da kroz dobrovoljni tavaf i sa'j postigne veću nagradu i sevab.

Allahu nema ništa draže od dobrovoljnog namaza, posta, materijalnog davanja i drugih različitih oblika ibadeta, kroz koje se manifestira potpuna odanost Stvoritelju i spremnost da se ispuni i više od onog što je On odredio kao obligatnu dužnost.

PETO POGLAVLJE

IDŽTIHAD UČENJAKA

Veliki broj ljudi mi postavlja pitanja u vezi sa razilaženjem imama oko hadžskih radnji, a gdje ne postoji decidan tekst Objave. Vjera traži od nas da bez rasprave prihvatimo propis koji se temelji na jasnom tekstu Objave, dok u drugim slučajevima, gdje je Allah ostavio mogućnost vlastitog odabira rješenja, treba da poštujemo svačiji idžtihad[15].

Nijedan od islamskih pravnika, imama, nije nikada u pogledu pitanja koja su zahtijevala idžtihadsko rješenje, insistirao na ispravnosti samo njegovog rješenja, a odbacivao sva druga mišljenja.

[15] Slobodno promišljanje učenjaka o nekoj pravnoj stvari tamo gdje ne postoji tekst Objave i sunneta Poslanikovog, a na temelju Šerijatom dozvoljenih izvora. (Prim. prev.)

Naprotiv stav svih imama bio je uvijek identičan u pogledu toga i glasio je: "Rješenje koje nudim smatram ispravnim, ali ne isključujem mogućnost da sam pogriješio. Rješenje koje drugi nude za isti problem smatram da nije ispravno, ali nikako ne isključujem mogućnost da bude ispravno i bolje od mog idžtihada."

Idžtihadski pristup u rješavanju problema bilježimo i u vremenu samog poslanika Muhammeda, a.s., kojeg je Uzvišeni ovlastio da ljudima tumači sve propise vjere koji su obznanjeni u Kur'anu samo u načelu.

Uzvišeni u tom kontekstu poručuje:

... ono što vam Poslanik kao nagradu dâ to uzmite, a ono što vam zabrani ostavite... (El-Hašr, 7.)

Muhammed, a.s., nam je i praktičnim primjerom pokazao da drugačije pravno rješenje nikako ne treba smatrati pogrešnim, već prihvatati i uvažavati. Naime, poslije Bitke na Hendeku, u kojoj su neprijatelji primorani odustati od dalje opsade Medine, Poslanik je muslimanima uputio sljedeću poruku u pogledu vremena i mjesta obavljanja ikindije-namaza:

"Neka niko ne klanja ikidiju-namaz dok ne dođemo u pleme Beni Kurejza."

Jedna skupina muslimana je čula ovu Poslanikovu naredbu pa su se uputili prema mjestu plemena Beni Kurejza, namjeravajući tamo i obaviti ikindiju, dok je druga skupina, zbog približavanja Sunca zapadu i straha da ne istekne namasko

vrijeme i prođe ih namaz, klanjala namaz u putu i onda nastavila svoje putovanje.

Nakon ovog događaja obje strane su zatražile Poslanikov sud, pa je on uvažio oba rješenja. Naime, oni koji su namaz klanjali iz predostrožnosti zbog kratkoće namaskog vremena su ispravno postupili uvažavajući vremenski kontekst i okvir, ali su i oni drugi ispravno postupili uvažavajući kontekst mjesta i prostora.

Želim navođenjem ovog primjera predočiti ljudima opravdanost i prihvatljivost različitih mezhebskih rješenja kada je posrijedi hadž, ali i sva druga pitanja.

Tako je i Imam Šafija, ubrzo nakon dolaska u Egipat, usvojio drugačiji pravni pristup u rješavanju problema, od onoga koji je imao dok je boravio u Iraku. Naime, po dolasku u Egipat susreo se sa pisanom zaostavštinom Abdullaha, sina Amra ibn el-Asa, u kojoj su bile brojne predaje, za koje Ebu-Hurejre, inače samo prenosilac (ravija) a ne i pisar teksta hadisa, uopće nije znao. Šafija se inače u svojim pravnim rješenjima oslanjao na hadise koje je prenosio Ebu-Hurejre, pa mu je ovo otkriće bilo povod da promijeni neka dotadašnja rješenja i uspostavi novi metodološki pristup.

Kada su u pitanju sva druga razilaženja oko hadžskih propisa, kao što su noćenje na Mini, boravak na Muzdelifi, mjestu klanja kurbana, treba prihvatiti Poslanikov odgovor kada je o tome konkretno pitan:

"Učini tako i nema nikakvog grijeha."

Oni koji se čvrsto drže Poslanikove tradicije u pogledu njegove prakse na Oprosnom hadžu, čine nešto što je sasvim opravdano sa stajališta dosljednog slijeđenja Sunneta. Ali, vrlo je bitno da razlikujemo dvije vrste sunneta: sunneta koji ima utemeljenje na Poslanikovoj praksi, ali nije obavezan u pogledu izvršenja, i sunneta, koji ima snagu obavezujuće pravne norme.

Ti, naprimjer, klanjaš tri rekata farza akšama, dva sabaha, a četiri podneva, ikindije i jacije, iako za to nema decidnog stava u tekstu Kur'ana, ali je jasno da je to obaveza ispuniti na temelju Poslanikovog sunneta, koji u ovom slučaju ima snagu obavezujuće pravne norme. Prema slovu Kur'ana, Poslanik je po dozvoli Stvoritelja, drugi izvor zakonodavstva.

Neki pravnici problem sunneta tretiraju na način da smatraju kako njegovo izvršenje povlači za sobom postizanje nagrade kod Gospodara, dok za njegovo izostavljanje ne slijedi Njegova kazna, a kao primjer navode dva rekata sabahskog sunneta. Ovaj stav je prihvatljiv ako ovu vrstu sunneta posmatramo kao redovnu Poslanikovu praksu, koja nema snagu pravne obaveze. Dočim, broj utvrđenih rekata u namazu, spada u Poslanikovu praksu, koja ima snagu obavezujućeg pravnog rješenja.

POSTUPANJE IZ PREDOSTROŽNOSTI

Kada je Poslanik, a.s., pitan u vezi postupaka nekih ljudi za vrijeme hadža, a kojom prilikom su neke obredne radnje učinili vremenski prije drugih, što je neuobičajeno, odgovorio je:

"Učini tako i nema nikakvog grijeha."

Naravno, riječ je obrednim radnjama koje u domenu sunneta nemaju snagu obavezujuće pravne norme koja se mora ispuniti. U pogledu hadža moraju se uvažavati sva različita pravna tumačenja propisa, ali, isto tako, istaći i obaveza, dosljednog upotpunjavanja svih hadžskih radnji, što naravno uključuje sve domene sunneta, kada je u pitanju obavljanje hadža po prvi put. Obavljanje hadža u ravni nafile dozvoljava veću slobodu i olakšice, zato što je farz već obavljen. Izvršenje svakog ibadeta u punom obliku, što uključuje i pojedinosti (stvari koje nisu farz), nužno je iz predostrožnosti, kako bi dotični ibadet bio primljen kod Allaha, dž. š.

Tako, naprimjer, kada budeš klanjao, pa ne budeš siguran jesi li obavio dva ili tri rekata, iz mjere predostrožnosti smatraj da su to dva.

Kada je riječ o tavafu, nije ispravno kazati da ćeš tavaf obaviti oko same vidljive, uzdignute građevine Kabe, već on treba da uključuje i El-Hatim[16], zagrađeni dio, koji se

[16] Polukružni prostor na sjevernoj strani Kabe, poznat pod imenom i kao krilo Kabe. (Prim. prev.)

smatra sastavnim dijelom Hrama, iako nije sastavni dio Kabe kao građevine.

Naime, kada su predislamski Arapi donijeli odluku o rekonstrukciji Hrama, a to se desilo kada je Poslanik bio u dvadeset petoj godini života, zavjetovali su se da će to učiniti isključivo sa halal – dozvoljenim sredstvima. Kada su sakupili sredstva, a za koja su utvrdili kvalitet halala, došli su do zaključka da mogu biti dostatna za današnju veličinu zgrade Hrama, dok će preostali dio biti samo zagrađen u polukrugu.

Zato kada budeš obavljao tavaf, u prilici si to učiniti u krugu bliskom gaređevini Kabe, ili u njenom širokom krugu, a što će sa stajališta šerijatskih propisa biti okvalifikovano kao dozvoljen postupak.

Međutim, ako tavaf budeš činio propuštajući u polukrugu, ograđeni dio, El-Hatim, ta pojava će se smatrati nedozvoljenom, jer je i to sastavni dio onoga što je Hram Kabe.

Unutar same Kabe dozvoljeno je obaviti dobrovoljni namaz, ali ne i farz (obligatnu dužnost), jer je jedan od uvjeta ispravnosti namaza okretanje u pravcu Kabe-kible.

Zato se iz predostrožnosti preporučuje obilaženje oko Kabe u punom luku, uključujući El-Hatim, i upravljanje u namazu građevini u cijelosti. Potrebno je u svakoj obligatnoj dužnosti u vjeri učiniti, radi predostrožnosti, i dodatni napor, a nikako nešto umanjivati.

KLANJE KURBANA

Kada je riječ o klanju kurbana, onda treba imati na umu činjenicu da u pogledu mjesta gdje se treba izvršiti ne postoji precizan tekst Objave, pa se izvršiocu prepušta najlakše rješenja. Pa tako, oni koji kažu da se klanje ne može obaviti nigdje drugo nego na Mini, prihvataju Poslanikov postupak za vrijeme Oprosnog hadža, dok drugi dozvoljavaju klanje u Meki, pozivajući se na dio 95. kur'anskog ajeta sure El-Maide:

... domaću životinju, ... pokloni Kabi...

Također, postoji i treće mišljenje koje kaže da je dozvoljeno klanje kurbana na čitavom prostoru grada Meke, bez izuzetka. Sva ova stajališta ne trebaju biti "kamen spoticanja" u međuljudskim odnosima, jer je osnovno da ne smije postojati razilaženje u pogledu našeg krajnjeg cilja, dok su različiti putevi, koji vode njegovom ostvarenju, sasvim opravdani.

Tako, naprimjer, ako ja smatram da je moj metod dolaska do Istine drugačiji od tvoga, ne smijem ustvrditi neispravnost tvoga rješenja, već to prepuštamo idžtihadskom načinu rješavanja problema.

Ovakav, u Šerijatu dozvoljen pristup i metod, nikako ne znači manjkavost zakonodavstva, već je neka vrsta olakšice ljudima u pogledu traženja odgovora za neke propise. Zašto?

Naime, kao što je Uzvišeni Allah u našem životu neke stvari, opečatio zapisom sudbine, ne ostavljajući nam

mogućnost izbora, u drugima nam je ostavio punu slobodu odlučivanja. Pa je tako i u pogledu šerijatsko-pravnih propisa; neke učinio neizmjenjivim, dok je druge prepustio vlastitom, slobodnom mišljenju i rješavanju.

Da to nije tako, kako bismo razumjeli sljedeći kur'anski ajet, gdje stoji:

... A da se oni s tim obrate Poslaniku ili predstavnicima svojim, saznali bi od njih ono što žele da saznaju. (En-Nisa, 83.)

Upotrijebljeni termin, الاستنباط u ajetu aludira na traganje za rješenjem, što je dovoljan dokaz za opravdanost vlastitog promišljanja u pogledu konačne odluke.

A dokle god se upućuje na traganje, onda ne postoji decidni tekst Objave.

Uzvišeni Allah kada nam govori o potrebnim, pripremnim radnjama za namaz, kaže:

O vjernici, kad hoćete da molitvu obavite, lica svoja i ruke svoje do iza lakata operite – a dio glava svojih potarite – i noge svoje do iza članaka. (El-Maide, 6.)

Prije stupanja na namaz, dakle, nužno je izvršiti četiri farz radnje kod abdesta; pranje lica, ruku do iza lakata, potiranje dijela glave, i pranje nogu do iza članaka.

S obzirom na gramatičku strukturu pomenutog ajeta postavlja se pitanje da li noge potpadaju pod obavezu potiranja ili pranja?

Odgovor je da se noge svoje u izvorniku nalaze u akuzativu, dakle vezane za ono što se pere, a to su lice i ruke, a ne glavu, koja se potire.

Želimo reći da je navedeni redoslijed kod abdeskih radnji uvjet njegove ispravnosti[17], pa je zato mesh (potiranje glave) spomenut između dijelova tijela koji se peru.

POTPUNO I DJELIMIČNO OSLOBAĐANJE OD IHRAMSKIH ZAPREKA

Treba znati da se pod pojmom malog oslobađanja od ihramskih zapreka misli na dozvoljavanje hadžiji stvari koje su mu hadžom bile zabranjene, izuzev spolnog općenja sa ženom.

Ovaj čin će mu biti dozvoljen tek nakon obavljenog glavnog tavafa (tavaful-ifada), čime hadžija postaje u cijelosti oslobođen ihramskih stega.

Tavaful-ifada je ključni obred hadža i on mora biti dosljedno obavljen, obilazeći sedam krugova oko Kabe, i ne dodajući tome ništa.

Slika hadžija dok obavljaju ovaj tavaf postaje šarolika; jedni su, nakon obavljenog bacanja kamenčića na Akabi, obukli svoju običnu, svakodnevnu odjeću, drugi, koji nisu obavili ovaj obred, su u ihramima, treći drže pokriveno jedno, a otkriveno drugo rame.

[17] Redosljed abdeskih radnji je uvjet ispravnosti u šafijskom mezhebu, dok hanefije kažu da nije uvjet. Prim. prev.

Običaj otkrivanja jednog ramena, baš kao i ubrzani hod, praksa je kod prva tri kruga obilaska oko Kabe (tavafa) i prva tri kruga u hodanju između Safe i Merve (sa'j), i preporučena je Sunnetom. Ova praksa se naziva *istishab*, a ogleda se u slijeđenju prakse Poslanika, s.a.v.s. i ashaba, prijatelja Božijeg poslanika Muhammeda, a.s.

Povod ovoj praksi ashaba bio je događaj koji se desio odmah po preseljenju muslimana iz Meke u Medinu, kada su oni, usljed izmijenjenih klimatskih prilika, bili pogođeni iscrpljenošću, pa su nevjernici plemena Kurejš to prokomentirali riječima:

"Groznica Jesriba je iscrpila i oslabila muslimane."

Kada je ova vijest stigla do Poslanika, on je, želeći demantirati ove laži, naredio muslimanima da otkriju svoje jedno rame i požure u hodu u prva tri kruga u obredima tavafa i sa'ja, kako bi na taj način demonstrirali snagu i izdržljivost.

U pogledu svojih ashaba on je proučio dovu:

"Smilovao se Allah čovjeku koji im pokaže snagu"

Ubrzani hod nije potrebno prakticirati kod tzv. pozdravnog tavafa (tavaful-kudum) i tavafa na odlasku iz Meke (tavaful-veda').

U prošlosti je prostor predviđen za žurni hod između Safe i Merve bio tržnica, gdje su ljudi sjedili i posmatrali one koji upotpunjuju obrede. Nije obavezujuće za hadžiju da praktikuje žurni hod na ovim mjestima kada mu to situacija, usljed velike gužve, recimo, ne dozvoljava.

U takvoj situaciji čovjek treba biti obazriv prema onima koji obavljaju sa'j do njega i ne smije ih ugrožavati.

Mjesta žurnog hoda su, inače, jasno obilježena zelenom bojom.

Dakle, sve ono što bi moglo voditi velikoj gužvi i metežu tokom obreda hadža, a što bi se moglo odraziti na sigurnost ljudi, je neopravdano i nedozvoljeno.

Ti, naprimjer, ulažeš veliki napor da dotakneš i poljubiš "Crni kamen", i tvoja je dužnost da slijedeći Poslanikovu praksu, izvršiš taj obred, mada je snaga tvoga razuma nemoćna da ga objasni i shvati.

Izvršavanje tog obreda dokaz je čvrstine tvoje vjere i odanosti u slijeđenju Poslanikove prakse, ali u isto vrijeme, nastojeći to upotpuniti, ne smiješ nikoga ugroziti i povrijediti.

Inače ono što remeti red tokom hadža su ničim opravdane radnje i postupci nekih hadžija.

Pa tako nailazimo na ljude koji hoće po svaku cijenu obaviti tavaf u neposrednoj blizini građevine Kabe, što će izazvati guranje, preskakanje, sudaranje i opću pometnju.

Kada bi svako od nas činio tavaf ne nastojeći nikoga preticati, i ne ometati ga, ovaj obred bi protekao bez problema i s lahkoćom.

STOTINU I DVADESET DIJELOVA MILOSTI U HAREMU KABE

Uzvišeni Allah želi da nam olakša u svakom pogledu, pa ko god uđe unutar Harema Kabe dobija nagradu i sevab.

A Muhammed, a.s., u hadisu kaže:

"Allah je spustio stotinu i dvadeset dijelova Svoje milosti u Harem Kabe, od čega je šezdeset rezervisao za one koji obavljaju tavaf, četrdeset za one koji klanjaju, a dvadeset za one koji samo posmatraju."

Ti i kada sjediš i posmatraš Kabu postižeš Allahovu milost, svi problemi koji te zaokupljaju nestaju, a tvoja misao biva okupirana samo Uzvišenim Stvoriteljem.

Kada bi satima sjedio i posmatrao Kabu, tvoj pogled ne bi otišao nigdje drugo, a tvoja misao ne bi bila ničim drugim zauzeta.

Ako tražiš objašnjenje za to, odgovor leži u tome da ljudska duša posjeduje odlike koje poznaje isključivo njen Stvoritelj.

Onaj ko obavi prvo obred umre, oslobodi se ihrama, i boravi u Meki do početka hadžskih obreda, obavlja vrstu hadža koji se naziva temettu'. Dakle, taj čovjek hadž i umru obavlja spojeno i u kontinuitetu, ali ne i sa jednim ihramom (nijjetom). Naime, on je učinio nijjet za umru, obavio tavaf i sa'j, pa se oslobodio ihrama, da bi ponovo, nastupanjem vremena za hadž, obukao ihrame.

U ovom slučaju je hadžija obavezan, shodno Kur'anskom ajetu, zaklati kurban:

Kad budete slobodni, obavite umru do hadža i zakoljite kurbana do koga možete lahko doći. (El-Bekara, 196.)

Neki smatraju da se ovaj kurban treba zaklati na Mini, dok drugi kažu da to treba učiniti u Meki.

Također, jedni stoje na stajalištu da to treba uraditi prije obreda hadža, dok drugi misle da to treba obaviti poslije hadža.

Kur'anski tekst je klanje kurbana stavio kao slijed nijjetu za umru i hadž, pa čak postoji mišljenje da klanje treba obaviti na mjestu gdje smo odlučili temettu', a to je Merva.

Prema tome, klanje treba obaviti u Meki.

Učenjaci su se podijelili u pogledu kvalifikacije umre u islamskom pravu, pa tako neki kažu da nije vadžib, te smatraju da je sunnet a ne farz, dok treći misle da je vadžib.

Po mom mišljenju, učenjaci trebaju prečistiti sve rasprave i mišljenja vezana za umru i zauzeti jedinstveno, određeno stajalište.

Oni koji zastupaju mišljenje da je umra u okviru obaveza na stepenu sunneta, nisu obratili pažnju na Allahove riječi u ajetima koji slijede:

Hadž i umru radi Allaha izvršavajte! (El-Bekara, 196.)

Safa i Merva su Allahova časna mjesta, zato onaj koji Kabu hodočasti ili umru obavi ne čini nikakav prestup ako krene od njih. (El-Bekara, 158.)

Zašto u kontekstu Allahovog govora pomen umre dolazi uvijek poslije hadža?

Koja su to jezička značenja pojmova hadž i umra?

Jezičko značenje riječi hadž u arapskom jeziku je namjera, s tim da ta namjera mora biti povezana sa nekom krupnom stvari koju namjeravaš realizirati. Tako, naprimjer, nećeš upotrijebiti ovaj termin kada želiš otići u restoran i jesti, ali ćeš ga upotrijebiti kada želiš otići vrhovnom sudiji da čuješ, recimo, njegovu presudu u pogledu neke pravne stvari.

Šerijatsko pravo zato nije našlo ništa krupnije na Zemlji od posjete Allahovoj kući u Meki, pa je u konkretnom terminološkom smislu, hadž definiralo kao posjetu ovoj Kući s odlučnom i jasnom namjerom.

Hodočastiti Hram dužan je, Allaha radi, svaki onaj koji je u mogućnosti; a onaj koji neće da vjeruje – pa, zaista, Allah nije ovisan ni o kome. (Ali Imran, 97.)

Prema tome hadž je posjeta Božijoj kući i obavlja se u tačno određenom vremenskom terminu:

Hadž je u određenim mjesecima; onom ko se obaveže da će u njima obavljati hadž nema snošaja sa ženama i nema ružnih riječi, i nema svađe u danima hadža. (El-Bekara, 197.)

Kada govorimo o izvođenju propisa za hadž i umru, nužno je uzeti u razmatranje sve Kur'anske ajete, vezane za tu temu, a ne, recimo, parcijalno, jedan uzeti a drugi zanemariti.

Na osnovu gore spomenutih ajeta, a s jezičkog aspekta gledano, umra je direktno vezana za hadž, što u hijerarhiji obaveza šerijatskog prava znači da je ona farz ili vadžib.

Također je potrebno obratiti pažnju na Kur'anski ajet iz sure Et-Tevbe u kojem stoji:

i proglasi od Allaha i Njegova Poslanika ljudima na dan velikog hadža: "Allah i Njegov Poslanik ne priznaju mnogobošce."

Kur'anska sintagma na dan velikog hadža *(jevmel-hadžil-ekberi),* kao da ukazuje na to da postoji i drugi hadž, a koji nije veliki. Naime, poslije ovoga velikog (najvećeg), dolazi hadž (obični), i na kraju mali hadž.

Hadž u kojem svi ljudi, u tačno određeno vrijeme upotpunjavaju zajednički obred, naziva se *veliki hadž.* Taj momenat je stajanje na Arefatu kada se sve hadžije nađu okupljene u isto vrijeme i na istom mjestu. Umra, međutim, ne poznaje ovaj oblik okupljanja, jer je vrijeme njenog obavljanja otvoreno tokom čitave godine, pa prema tome ne postoji mjesto ni vrijeme u kome bi se svi koji obavljaju umru našli zajedno.

Prema tome Kur'anske riječi **Hodočastiti Hram dužan je, Allaha radi,** treba razumjeti kao posjetu Kabi (hadžul-kebir) općenito, i bez vremenskog okvira, dočim taj obred posmatran u kontekstu preciznog vremenskog termina (Jevmul-Arefe) će biti okvalifikovan kao **veliki hadž.**

NAMAZ IZVAN HAREMA KABE

Potrebno je još da razjasnimo neke pojave koje se dešavaju u Haremu Kabe u toku hadža.

Naime, u tom periodu Harem je preplavljen hodočasnicima, gdje jedni nastoje ući unutra, drugi izaći, a što rezultira sudaranjem i gužvom.

Neke hadžije smatraju da namaz obavljen unutar Harema ima dvostruku vrijednost, pa nastoje na svaki način domoći se tog prostora, ali, ipak, često to ne uspijevaju.

Želimo kazati da u situaciji, kada se Harem ispuni klanjačima i safovima, koji se bez ikakvog prekida (saobraćaja npr.) nastavljaju i izvan njega, u susjednim ulicama i trgovima, namaz ima istu vrijednost kao da se klanja u samom dvorištu Kabe. To bi bilo tako, čak kad bi se ti safovi, bez ikakvog prekida između njih, pružili do Sane[18].

Hadžije moraju biti educirane u vezi s ovom pojavom, i prihvatiti svaki prostor izvan Kabe u kojem su formirani safovi, kao prostor u kome vrijedi nagrada i sevab kao i u Haremu.

A taj prostor izvan Kabe gubi status mesdžida onda kada se završi namaz na njemu.

Moramo upozoriti i na pojavu rezervacije mjesta u prvim safovima u Haremu Kabe, što je praksa nekih stanovnika Meke, ali i drugih, a koja u svakom slučaju nema opravdanja.

[18] Glavni grad Jemena (Prim. prev.)

Naime, prvi saf je rezervisan za one klanjače koji prvi dođu, i to je njihovo neotuđivo pravo.

Pravilo je da oni koji dolaze u džamiju sjedaju pored onih koji su već došli ukoliko ima mjesta u safu, ili iza njih, ako je ispred sve popunjeno.

Božiji Poslanik je zabranio rezervaciju mjesta u džamiji, jer je to diskriminacija u pogledu jednakih prava svih ljudi na Božiju blizinu i prostor. Jedino je u džamiji mjesto rezervisano za imama, kojem treba osigurati dovoljno širok prostor da može komotno doći do mihraba i predvoditi namaz, a kako ne bi išao preko glava ljudi i remetio ih u safovima.

Na još jednu stvar valja nam ukazati a to je ravnanje safova u Haremu Kabe. Bliski prostor oko Kabe uvjetuje da se safovi u njemu formiraju u obliku polukruga, dok razastrta prostirka (tepisi) to diktira u prostoru koji je ispunjen stubovima i pregradama.

Kada imam u Haremi-šerifu, prije početka namaza kaže: izravnajte safove, to ne znači da oni trebaju biti pravi, pa i u slučaju kad bi stubovi skrivali zgradu Kabe od pogleda klanjača.

Želim kazati da onaj ko klanja u dvorištu Kabe, mora se okrenuti samoj zgradi Kabe, a ne strani na kojoj se ona nalazi.

Neki ljudi misle da se pod pojmom ispravljanja i upravljanja safova misli na njihovo poravnavanje, dočim je

stvar sasvim drugačije naravi i odnosi se na formiranje safova na taj način da klanjač u Haremi-šerifu golim okom gleda u građevinu Kabe.

A kada se namaz obavlja u prostoru izvan Haremi-šerifa, onda je dovoljno samo se okrenuti prema strani na kojoj se Kaba nalazi.

Ukazat ćemo još na neke stvari vezane za obavljanje hadža:

Uzvišeni kaže:

"Neka vam mjesto na kome je stajao Ibrahim bude prostor iza kog ćete molitvu obavljati!" (El-Bekara, 125.)

Primjećujemo da je govor u formi naredbe, a što on, s obzirom na modalitete izraza u arapskom jeziku, nije. Naime, on označava samo dozvolu, jer nije značenje ajeta da samo prostor na kome je stajao poslanik Ibrahim predstavlja mjesto gdje se može klanjati.

S obzirom da je Mekami Ibrahim zaklanjao vjernicima direktan pogled prema Kabi dok su bili u namazu, oni su izbjegavali klanjati iza njega. Stoga je Uzvišeni Allah gore spomenutim ajetom dokinuo njihovu nedoumicu, i utvrdio da nema grijeha što se Mekamu Ibrahim kao fizička prepreka našao između njih i Kabe.

Praksa je da se nakon obavljenog tavafa klanjaju dva rekata na ovome mjestu, a što bi, zbog brojnosti hadžija, rezultiralo velikom gužvom. Saudijske vlasti su pedestih godina prošlog

stoljeća, da bi izbjegle te ogromne gužve, odlučile premjestiti Mekamu Ibrahim na neko drugo mjesto. On je u to vrijeme bio kao neka građevina, sa stubovima i krovom, zauzimajući veliku površinu u blizini Kabe i otežavajući tavaf oko nje.

I uistinu radovi su otpočeli, pozvan je saudijski kralj da lično izvrši premještanje. Ali, desilo se nešto neočekivano, stigao je opširni brzojav koji traži od nadležnih da obustave te radnje i da od premještanja treba odustati.

Saudijske vlasti su prepustile ulemi da riješi slučaj, što je ona i riješila na način da su uklonjeni stubovi, koji su zauzimali veliki prostor, a umjesto toga, Mekamu Ibrahim je ograđen u stakleni oklop, ali sada samo sa površinom koja ubuhvata otiske Ibrahimovih stopala.

Na taj način je riješeno pitanje jednog od značajnih znamenja koje hadžija treba lično vidjeti dok obavlja obrede hadža.

Treba, također, naglasiti da nema razlike u pogledu obavljanja sa'ja između Safe i Merve na prvom, drugom, ili trećem spratu zgrade, jer je i zračni prostor Haremi-šerifa sastavni dio kompleksa na zemlji, i to sve do nebeskih sfera.

Isto je i sa prostorom ispod zemlje, jer se i on ubraja u sastavni dio džamijskog kompleksa.

Važno je nešto reći i o vrelu Zemzem, koje predstavlja važan detalj u našem vjerovanju. Zemzem ne samo što je sa svojom vodom lijek za bolest, i hrana našem tijelu, već

je i dokaz Allahove apsolutne moći i snage koja ruši nužni uzročno-posljedični slijed da se neka pojava uopće i dogodi. Kada hadžija pije vodu Zemzem vrela, to ga neminovno podsjeća na veliku Božiju milost prema ljudima, koja i u "nemogućim" situacijama otvara vrata nafake.

Važno je hadžijama skrenuti pažnju na nedovoljno uvažavanje hadžskih propisa, a što se posebno manifestira kroz pojavu prenaglašenog opunomoćivanja drugih ljudi u izvršavanju obreda kamenovanja šejtana, uz izgovor da je to zbog velike gužve.

Opunomoćivanje ima opravdanje tek onda kada gužva dostigne tolike razmjere da ti ne uspiješ obaviti kamenovanje, a već si bio stigao tamo s namjerom da ga obaviš.

Mi smo već istakli da je u svim ibadetima, što naravno uključuje i hadž, nužno iz predostrožnosti obaviti sve radnje kako obred ne bismo doveli u pitanje.

Hadž ni u kom slučaju nije izlet i turističko putovanje, već ibadet koji ima svoje obrede, a u slučaju da ih dosljedno ne izvršimo to povlači za sobom obavezu klanja kurbana kao iskupljenja.

A sad, nakon što ti je Uzvišeni Allah ukazao tu čast da posjetiš Njegovu Kuću i obaviš obrede hadža, spremaš se za posjetu Božijem poslaniku Muhammedu, a.s., u Medini, što će i biti predmet našeg kazivanja u sljedećem poglavlju, akoBog da.

ŠESTO POGLAVLJE

POSJETA BOŽIJEM POSLANIKU

Prije odlaska iz Meke, još je potrebno da obaviš *tavaful-veda'* (oproštajni obilazak oko Kabe), i ovaj obred je obavezan izvršiti svako osim žene, koja je u menstrualnom ciklusu. Ona neće čekati da prođe ciklus pa da obavi ovaj tavaf, ali će ipak morati čekati kada je u pitanju *tavaful-ifada,* jer je on farz hadža koji se ne smije propustiti.

U hijerarhiji obaveza šerijatskog prava, učenjaci imaju podijeljena mišljenja kada je u pitanju tavaful-veda'. Da li je to sunnet?

Hanefije i malikije smatraju da je sunnet, dok Imami Ahmed i Šafija kažu da je vadžib.

Koja je razlika između farza i vadžiba?

Farz je u šerijatskom pravu obaveza koja je utemeljena na neoborivom argumentu u pogledu kojeg nema nikakve dileme, dok je vadžib zasnovan na preovlađujućem argumentu.

Jedino hanefijska pravna škola pravi razliku između farza i vadžiba, dok je kod svih drugih, vadžib isto što i farz.

Zašto onda ne bismo uvažili pravilo predostrožnosti? Zašto naše obrede ne bismo upotpunili, ne ostavljajući nimalo mjesta sumnji? Jer onaj ko ne obavi *tavaful-veda* treba zaklati kurban, kao iskupljenje za ono što je propustio.

A da bi bio siguran u ispravnost svog postupka i nadao se da će isti biti primljen kod Uzvišenog Allaha, ovaj tavaf obavi kao posljednju stvar koju činiš dok si u Meki. Nemoj nakon toga ostati u gradu radi kupovine, trgovine, ili odmora u hotelu, već čim završiš sa tavafom gledaj da pronađeš prijevozno sredstvo kojim ćeš otići iz grada. Naime, ti trebaš biti zaokupljen i u potpunosti predan obredu hadža, tā šta ima važnije od posjete Allahovoj kući?!

Međutim, hadžsko putovanje gledano sa aspekta čistih, vjerničkih osjećanja, nije potpuno sve dok se ne posjeti mezar i džamija Muhammeda, a.s., u Medini. Jedan broj hadžija svoje hadžsko putovanja planira na taj način da prije početka obreda hadža, posjeti Medinu i ostane u njoj sve do početka obavljanja dužnosti, pa tu i zanijjete (učine ihram) ovaj ibadet.

Drugi, pak, koji na hadž stižu nešto malo prije početka obavljanja hadžskih dužnosti, svoju posjetu gradu Allahovog Poslanika, ostavljaju za period nakon završetka obreda u Meki u cijelosti.

Neki ljudi kažu da onaj ko izvršava hadžske obrede, a ne posjeti Medinu, ima status onoga ko hadž uopće nije obavio. Ovaj sud rezultat je vjerničkih osjećanja i velike ljubavi prema Poslaniku, ali nije utemeljen na propisima Šerijata. Naime, ljubav vjernika prema Poslaniku je toliko jaka, iskrena i srčana, da je nemoguće da neko propusti posjetiti njegov grad, mezar i džamiju.

Zato je i ovaj gore spomenuti sud sasvim logičan sa tog aspekta, ali i sa aspekta mjesta i važnosti koje Poslanik ima kod Stvoritelja svjetova.

Reci: "Ako Allaha volite, mene slijedite, i vas će Allah voljeti i grijehe vam oprostiti!" (Ali Imran, 31.)

POSJETA MEDINI NIJE FARZ HADŽA... MEĐUTIM

Istinska vjera u srcu vjernika nije potpuna sve do trenutka kada mu njegov Poslanik bude draži i preči od vlastitog života. Zato je pitanje posjete Medini stvar čiste ljubavi, odanosti i uvažavanja. Allahova volja je htjela da Poslanik značajan dio svoga života provede upravo u ovom gradu, čijim stanovnicima je znao govoriti: *"Živim tamo gdje vi živite, i umirem tamo gdje vi umirete."*

Ova poruka aludira da će Poslanik dijeliti sudbinu stanovnika Medine, tj. živjeti s njima i umrijeti u njihovom

gradu. Da Poslanikove riječi ne bi bile u koliziji sa Kur'anskom porukom u kojoj stoji, **i ne zna čovjek u kojoj će zemlji umrijeti,** (Lukman, 34.) treba naglasiti činjenicu da je Uzvišeni svoga plemenitog Poslanika obavijestio da će na ahiret preseliti upravo u Medini.

Kada je nakon dobitka određenog plijena poslije Bitke na Hunejnu Božiji Poslanik podijelio plijen plemenu Kurejš, ne dajući ništa ensarijama, ovi su osjetili bol u duši zbog tog postupka pa su njihovi mlađi borci kazali: Neka Allah oprosti Njegovom Poslaniku, koji podijeli plijen Kurejšijama, a nama, čije su sablje oblivene njihovom krvlju, ne dodijeli ništa?

Nakon što su ove riječi doprle do Poslanika, on je sazvao ensarije, uveo ih pod svoj šator i kazao im sljedeće: *"O, skupino ensarija! Zar niste zadovoljni da drugi ljudi odu sa ovcama i devama, a vi odete sa Božijim Poslanikom? Naprotiv, rekoše oni. Kada bi svi ljudi išli prohodnom dolinom, a put ensarija bila neprohodna klisura, ja bih krenuo za enarijama."* dodade još i ovo Poslanik.

Ovim iskazom on je ensarijama dao do znanja, da će do kraja svoga života ostati u Medini.

Ako bi neki neupućeni pojedinac došao raspravljati o ovoj temi, osporavajući bilo kome, osim Bogu, znanje u pogledu budućnosti, želimo reći da je to uistinu tako, ali da komc hoće može otkriti šta će se desiti.

A valja napomenuti šta je Allah naredio Svome Poslaniku da obznani svima:

Reci: "Ja vam ne kažem:, U mene su Allahove riznice, niti: Meni je poznat nevidljivi svijet, niti vam kažem: Ja sam melek." (El-En'am, 50.)

Dakle, posjeta gradu Allahovog Poslnika, Medini, nije obavezujuće naravi, već je stvar islamske tradicije i običaja.

Međutim, želeći istaknuti mjesto i značaj Božijeg Poslanika kod Njega, Uzvišenog, odredio je i da preseljenje na ahiret bude u Medini, a ne u Meki, kako bi i u sklopu hadža ljudi izvršili posebne pripreme da posjete grad Božijeg Poslanika. Na taj način, utvrđen je poseban značaj ovoj posjeti, jer ljudi nakon što završe obrede u Meki, koristeći različita prijevozna sredstva prevaljuju put od oko pet stotina kilometara, kroz planine i pustinje, u želji da posjete Poslanika. Pa, prema tome, ova posjeta je posebno radi Poslanika i njegovog grada isplanirana, što opet ukazuje na snagu emocija, ljubavi i pažnje muslimana prema njemu.

I MEDINA JE HAREM

Susret sa Poslanikovom džamijom u Medini, ili tačnje kazano Medinskim haremom kao kompleksom, koji ima svoje granice baš kao i Mekanski harem, limitira svakog posjetioca u pogledu dodatnih zabrana, koje inače izvan tog prostora ne postoje. Tako, naprimjer, u tom prostoru zabranjuje se svaka

vrsta lova svih vrsta životinja, otkidanja ili sječe bilo kakvog drveta, makar ono bilo i samo trnje, jer je Muhammed, a.s., u tom kontekstu rekao:

"Doista je Ibrahim Meku proglasio svetim gradom, a ja sam to isto učinio s Medinom."

Naravno, Poslanik ne govori po hiru svome, već i ono što govori je sastavni dio cjelovitog vjerozakona, kojim je samo on, između svih drugih poslanika, počastvovan.

...ono što vam Poslanik kao nagradu da to uzmite, a ono što vam zabrani ostavite... (El-Hašr, 7.)

Medinski harem omeđen je sa dva crna kamena; jedan u pravcu mikata u mjestu Alijevih bunareva a drugi na suprotnoj strani od njega.

Ko uđe u taj označeni i obilježeni prostor, dakle Medinski harem, dužan je da se pridržava pravila ponašanja koja su za njega kao hadžiju važila u Haremi-šerifu u Meki.

Kada uđeš u Haremi-šerif u Meki prvu stvar koju ćeš obaviti je tavaf oko Kabe, a nakon ulaska u kompleks Medinskog harema odmah ćeš obaviti dva rekata dobrovoljnog nafila namaza, kao pozdravni gest.

Nakon toga, s puno poštovanja, i u mislima predočavajući sebi mjesto koje uživa Poslanik kod svog Uzvišenog Gospodara, ćeš se uputiti prema odvojenom, ograđenom prostoru gdje je pokopan. Zastat ćeš na tom mjestu i reći: Neka je mir na tebe Allahov Poslaniče. Nakon toga ćeš poselamiti i njegova

dva prijatelja, Ebu-Bekra i Omera, inače pokopana tu pored njega.

Inače, naša je dužnost da poselamimo svakoga ko je preselio na drugi svijet, pa tako kada prolazimo pored mezarja reći ćemo:

Neka je spas i mir na vas, stanovnike ovih kuća, pravovjerne. Vi ste prethodnica, nama, koji ćemo vam se, ako Bog da, pridružiti.

Nazivanje selama stanovnicima kaburova ne bi bilo propisano da nema efekat i težinu, a šta onda tek reći za nazivanje selama Božijem Poslaniku?

Muhammed, a.s., je nakon prve oružane bitke za vjeru, Bedra, lično, poimenično dozivao poginule mušrike, govoreći: O, ti (navodeći njegovo ime)! *Jeste li našli istinitim ono što vam je vaš Gospodar obećao?*

Ashabi su bili začuđeni, pa su pitali: "Zar razgovaraš sa onima koji su već postali leševi?"

"Tako mi Allaha, vi nimalo bolje ne čujete od njih, ali oni ne govore."- zaključi Poslanik.

Neki ljudi smatraju da se ne može slušati nikako drukčije nego ušima, a gledati samo očima, što je naravno tačno u pogledu živih ljudi. Međutim, kada je riječ o mrtvima stvar se u potpunosti razlikuje, jer svaki oblik života ima svoja pravila i principe po kojima funkcioniše. To je slučaj i sa pojavnim životom, pa i sa životom u berzehu (zagrobnom životu) i ahiretskim svijetom života.

Čovjek u pojavnom životu podliježe zakonima jave i sna. San je inače mnogo neizvjesnija pojava, gdje čovjek dok spava gleda umrle osobe, razgovara s njima, pred sobom ima nevjerovatne i čudne prizore svijeta u kojem živi.

Kako vidiš a oči ti zatvorene? Moraju postojati neka druga osjetila koja su u funkciji vida, i nisu samo oči te koje gledaju.

Ako se ovo događa dok je čovjek u snu, šta tek onda reći za život koji slijedi poslije smrti, a za koji važe pravila, mnogo složenija od onih za život na zemlji.

Ali, kod posjete Božijem Poslaniku moraš imati na umu da njega neće nimalo obradovati ako mu pripišeš mjesto veće od onoga koje njemu pripada. Čuvaj se da ne pretjeraš kao što su kršćani pretjerali sa Isaom, a.s. Zato sljedeće riječi uputi Poslaniku:

"Neka su spas, Božiji blagoslovi i milost na tebe Božiji Poslaniče, koji si pečat vjerovjesništva i Njegova milost svim svjetovima. Svjedočimo da si časno izvršio svoju poslaničku misiju, pouzdano ljudima dostavio povjerenu ti, od Boga obavezu, i upozorio svoj ummet da ne skreću s Pravog puta."

Ove riječi treba kazati smirenim glasom, a nikako povišenim tonom, koji bi izazvao neku neprimjerenu reakciju.

A Uzvišeni Allah savjetuje u časnom Kur'anu: **O vjernici, ne dižite glasove svoje iznad Vjerovjesnikova glasa i ne razgovarajte s njim glasno, kao što glasno jedan s**

drugim razgovarate, da ne bi bila poništena vaša djela, a da vi i ne primjetite. (El- Hudžurat, 2.)

Na ovome mjestu obaveza je moliti tihim glasom, koji odražava skrušenost i puno poštovanje, i svakako izbjegavati guranje, gužvu, svađanje i raspravu.

Ti treba da predočiš sebi, da se nalaziš u blizini Božijeg Poslanika, najplemenitijeg i Njemu najbližeg stvorenja, te kada mu uputiš selam, to za tebe predstavlja veliku čast.

Donoseći šehadet na njega na ovome mjestu, ti osiguravaš Poslanikov zagovor za tebe na ahiretu. Nakon toga ćeš proći korak i selam uputiti prvom halifi Ebu-Bekru, a nakon njega proći i do mezara drugog halife Omera, pa i njemu selam uputiti.

U prilici si da na ovome časnom mjestu, kod mezara Allahovog Poslanika, upućuješ dove i moliš Uzvišenog što god želiš. Ako ti je neko oporučio da u njegovo ime preneseš selam Poslaniku, učini to riječima: *"Neka ti je selam Allahov Poslaniče od mene i od tog i tog čovjeka!"*

Nakon predatih selama ćeš moliti što budeš želio.

Posjeta mjestu gdje je pokopan Božiji Poslanik, ne znači da ti pripremaš posebne riječi koje ćeš izrecitirati tu, niti pripremanje govora kako to čine oratori. Naprotiv, ovo je prizor u kojem i najveći govornici zašute i nemaju šta reći! Zašto?

Jer upravo na ovome mjestu, ti osjetiš da sva snaga tvoga izraza, koliko god ona bila jaka, nije dovoljna da iskaže tvoju ljubav prema Poslaniku. Isto tako, što god kažeš, neće biti dovoljno u pogledu onoga što Božiji Poslanik uistinu zaslužuje, zato će biti najbolje uputiti mu riječi:

"Neka je salavat i selam na tebe Allahov Poslaniče, tvoju porodicu, ashabe i poslanike."

Prevalio si stotine kilometara da dođeš u blizinu Poslaniku, uputiš mu selam, pa učini da to bude s puno ljubavi i čežnje.

Prisjeti se Allahovih riječi u Kur'anu, gdje stoji:

... A da oni koji su se sami prema sebi ogriješili dođu tebi i zamole Allaha da im oprosti, i da i Poslanik zamoli za njih, vidjeli bi da Allah zaista prima pokajanje i da je milostiv. (En-Nisa, 64.)

Ti dok stojiš pred mezarom Božijeg Poslanika, zamoli ga da uputi dovu Allahu za oprost tvojih grijeha, jer ovo su vrata oprosta. Zamoli ga i da Allah primi tvoje pokajanje, jer su ovo i vrata pokajanja. Na ovako časnim mjestima i velikim, dirljivim trenucima u životu, čovjeku ne preostaje ništa drugo, nego da se skrušeno obrati Allahu, moleći Ga da u njegovom govoru bude ono s čim su zadovoljni Allah i Njegov Poslanik, i ono što ga približava njima.

Molit će za uspjeh u životu i priliku da stalno hodočasti Meku i Medinu.

Navest ćemo dovu jednog pobožnog i iskrenog čovjeka, koji je upućivao prilikom posjeta mezaru Božijeg Poslanika, a koja može biti primjer kakav treba da bude sadržaj dove na ovome mjestu i u ovoj prilici:

"Bože moj, tako Ti Poslanikovog ugleda kod tebe, visokog mjesta koje zauzima, Tvoje ljubavi prema njemu, a njegove ljubavi prema Tebi, i tako Ti tajne koja je samo vama poznata, molim te da izliješ Svoj blagoslov i spas na Poslanika i njegovu porodicu. Gospodaru, udvostruči našu ljubav prema njemu, i uputi nas šta je to istinsku ljubav prema Poslaniku. Podari nam uspjeh da budemo njegovi sljedbenici, izvršavamo njegov sunnet, uživamo u njegovom društvu, i radujemo se razgovoru s njim.

Podigni između nas zapreke, smetnje i posrednike, i daj da se naslađujemo ljepotom njegovog govora, učini nas spremnim da ga čujemo i prihvatimo.

Učini salavate koje donosimo na njega raskošnim svjetlom koje briše iz naših života svaki trag mraku neznanja, sumnji, politeizmu, potvori i nemaru.

Učini da naši salavati na Poslanika budu sredstvo na putu istinske vjere, kako nikog, osim Tebe, ne bismo obožavali, i kako bismo bili poslušni prema Tebi i dostojni nosioci Tvoje vjere.

Učini da se čvrsto držimo Poslanikove prakse i „čvrstog užeta", crpeći snagu iz veličine Tvoga Bića i Imena za svaki uspjeh u našem životu i vjeri."

Dok boraviš u Medini, trebaš što više vremena provoditi u džamiji Allahovog Poslanika, zaokupljen samo ibadetom. Kad

završiš s namazom, slavi i veličaj Allaha Uzvišenog, a kada završiš s tim, onda donosi salavat na Njegovog Poslanika. A nakon salavata na plemenitog Poslanika, čini dovu za sebe ili za koga drugog želiš.

U tim trenucima isključivo se ibadetu posveti, a ne nikako, nekim drugim stvarima. Razmišljaj o Allahu i Poslaniku, i nemoj da bi tvoje razmišljanje išlo u pravcu ovosvjetskih poslova, jer bi to bio veliki grijeh.

Onoga ko razgovara o dunjalučkim stvarima i problemima u Poslanikovoj džamiji, stići će kazna, pa će izgubiti sav svoj dunjaluk. Ako je tvoja namjera posjeta džamiji Allahovog Poslanika u Medini, onda učini da to bude radi namaza, a nakon toga posveti se učenju Kur'ana. Uči što si u mogućnosti i što znaš, jer učenje časnog Kur'ana na ovome mjestu, u prisustvu onoga kome je objavljen, stvara poseban osjećaj, sjaj i veličinu, što može pojmiti samo onaj ko je i učio Kur'an tu.

U PROSTORU REVDE[19]

Nastoj da tvoj boravak u džamiji Božijeg Poslanika bude u prostoru zvanom Revda, jer na to nas podstiče i sljedeći hadis:

"Prostor izmedu moga mezara i minbera je jedan od džennetskih vrtova."

Ovaj prostor je jasno obilježen i vrlo je lahko hadžiji prepoznati ga. Međutim, da bi osigurao sebi mjesto tu, trebaš doći vrlo rano, jer svi ljudi nastoje se domoći ovoga mjesta.

A kada budeš došao u Revdu, onda uči Kur'an i slavi Uzvišenog Allaha, i ničim drugim, u blizini Poslanikovoj, nemoj se zaokupiti.

Neka tvoja pažnja bude zaokupljena budućim svijetom, vječnim životom, ostavi ovosvjetske stvari ispred džamije, upravo onako kao što izuvaš obuću kada ulaziš u nju. Nemoj u džamiju sa sobom unijeti dunjalučke brige i probleme, jer ovo je prostor koji treba iskoristiti za ibadet, čija se vrijednost ovdje udvostručuje, a dova prihvata.

Zato dok su nebeske kapije otvorene, nemoj dozvoliti da bilo što drugo, osim Allaha i Poslanika, zaokupi tvoju pažnju. Što više budeš provodio vremena u Revdi, to će odsjaji imana još intenzivnije puniti tvoje srce. Ti možda nećeš moći razumjeti kako se to dešava, ali ćeš sigurno osjetiti.

[19] Prostor u Poslanikovoj džamiji koji se nalazi između mezara i minbera. (Prim. prev.)

Boravak na ovome časnom mjestu će te približiti tvome Poslaniku, a udaljiti od grijeha i griješenja. A kada istekne vrijeme za tvoj boravak u Medini, i kreneš se spremati za povratak, neka posljednja stvar koju ćeš uraditi, bude selam Poslaniku, baš kao što je to bio *tavafu-veda'* prilikom odlaska iz Meke.

Hazreti Alija nas je poučio riječima koje treba izgovoriti prilikom oproštajne posjete Poslanikovom mezaru, a čiji sadržaj oslikava islamski bonton odnosa spram plemenitog Poslanika.

"Neka je spas i selam tebi Allahov Poslaniče, od mene i od tvoje kćeri, koja se vrlo brzo pridružila tebi, u tvoju blizinu. Donosim na vas dvoje oproštajni selam, ali ne zbog toga što sam se zasitio od toga. Pa i ako napuštam ovo mjesto, to nije zbog toga što mi je dosadilo. To što idem sa ovoga mjesta nije razočaranost u pogledu onoga što je Allah obećao svojim strpljenim robovima."

Možeš kazati i nešto drugo, sličnog sadržaja i značenja, moleći od Uzvišenog da ti podari još mnogo posjeta ovome časnome mjestu.

OVDJE JE OBJAVLJIVAN KUR'AN

Brojna su i druga mubarek-mjesta u džamiji Allahovog Poslanika u Medini. Naprimjer, tu je mjesto gdje je Poslaniku dostavljana Objava, pa mjesto gdje se dogodio susret sa melekom Džibrilom.

Otiđi do tog obilježenog mjesta, klanjaj dva rekata i malo sjedi. Razmisli šta se to sve dogodilo upravo na tom mjestu, gdje je Poslaniku obznanjivan božanski plan života na Zemlji. Razmisli o tome kako je Poslaniku bio težak susret sa melekom Džibrilom u njegovom ljudskom obliku, pa zatim o tome kako mu se činilo da čuje neku zvonjavu i zujanje pčela dok mu se kazuje Objava.

Čak u vrijeme velike studeni, Poslanika bi, dok bi mu dolazila Objava, oblio znoj, pa bi govorio: umotajte me, umotajte me!

Kada bi njegova plemenita noga u trenucima primanja Objave dotakla nogu nekog od njegovih ashaba, ovaj bi imao osjećaj da se čitavo brdo svojom težinom svalilo na njega.

Onda kada bi mu Objava dolazila dok bi putovao na svojoj devi, ona ne bi mogla nastaviti put, čak ni stajati, već bi svaljena na zemlju čekala da se završi kazivanje.

U džamiji ćeš naći i prostor gdje je bio stan u kojem je Poslanik obitavao, pa ćeš sjesti na tom mjestu i razmisliti o brojnim izljevima Božije milosti, upravo tu. Također, o knjizi

Kur'anu, uputi i blagodati svim ljudima, koja se kazivala u tom domu. Podigni svoje ruke u dovi, jer ovo je mjesto gdje se dova prima, i provedi vremena, koliko ti Allah da, u mjestu središta Objave, te ako budeš imao priliku, obavi i farz-namaz.

Posjeta Medini ne treba završiti kod ovih stvari, već treba obuhvatiti i prostor Bitke na Bedru, te odsudne bitke kojom je Allah jasno razlučio između Istine i neistine, potpomogavši da Istina pobjedi predvodnike nevjere. Naći ćemo se na mjestu gdje se ništa nije promijenilo; prepoznat ćeš gdje se nalazila muslimanska vojska, a gdje je bila utaborena vojska nevjernika.

Doći ćeš i do mezarja gdje su pokopani šehidi Bedra...

Posjeta mjestu Bitke na Bedru neminovno će te podsjetiti na taj važan događaj u historiji islama, u kojem je Istina izvojevala prvu pobjedu nad nevjerom, sloboda pobjedila ropstvo, a vjera u Boga nadjačala idolatriju.

Ova zemlja je počastvovana jer su njome hodili Allahov Poslanik i ashabi, neka Allah bude s njima svima zadovoljan, ali joj je počast ukazana i krvlju šehida Bedra, kojom je natopljena.

Nakon Bedra prelazimo na brdo Uhud, gdje se odigrala bitka u kojoj su muslimani poraženi, zbog toga što je jedna skupina strijelaca zanemarila Poslanikovu naredbu i povukla se s borbenog položaja prije vremena, a sve zbog ratnog plijena.

Zbog oglušivanja o Poslanikovu naredbu, izostala je Allahova pomoć i podrška, a muslimani su doživjeli poraz.

Kad ste ono uzmicali, ne obazirući se ni na koga, dok vas je Poslanik zvao iza vaših leđa, Allah vas je kaznio brigom na brigu; da ne biste tugovali za onim što vam je izmaklo, i nije vas zadesilo. - A Allah dobro zna ono što radite. (Alu Imran, 153.)

Na Uhudu ćemo naći mezar hazreti Hamze, prvaka svih šehida, nad čijim mezarom je Poslanik proučio sljedeći Kur'anski ajet:

Ima vjernika koji ispunjavaju zavjet dat Allahu, ima ih koji su poginuli, i ima ih koji to očekuju – nisu ništa izmijenili. (El-Ahzab, 23.)

Ovo su sve mjesta koja ispisuju živu historiju islama, koja se upravo odigravala u Medini. Čak je i mesdžid sa dvije kible sačuvan, iz onog prvog medinskog perioda kada su se muslimani u svojim namazima okretali prema Jerusalemu, a onda stigla Objava da Kaba u Meki, bude smjer okretanja u namazu.

Uzvišeni Allah je htio da upravo ovi veliki događaji iz historije naše vjere budu vezani za grad Božijeg Poslanika, u kojem se pouzdano zna mjesto gdje je pokopan, što nije slučaj ni sa jednim drugim poslanikom.

Historija islama je, također, jedina sačuvala vjerodostojno sve događaje za ovu vjeru, i oni su dostupni svakome ko to želi.

Treba dobro da proučimo sve ove događaje i prizore kako bi nama danas poslužili kao inspiracija i iskustvo. A kako li je to divno blago za ovozemaljski i onosvjetski život!

Molimo Uzvišenog Stvoritelja da nam bude suđeno da hadž i umru obavimo mnogo puta, ukabuli naše ibadete, oprosti naše grijehe, primi pokajanje, i u naša srca usadi ljubav prema Kabi i Njegovom plemenitom Poslaniku.

Kako li je samo divan Allah, Onaj Koji prima naše dove! I na kraju, neka je salavat i selam na Poslanika Muhammeda, njegovu porodicu i sve ashabe...

SADRŽAJ

PRVO POGLAVLJE 5

ODAZIVAM TI SE GOSPODARU, ODAZIVAM 5

HADŽ JE U ODREĐENIM MJESECIMA 8

IBRAHIM OGLAŠAVA LJUDIMA HADŽ 10

UPOTPUNJENJE ALLAHOVE BLAGODATI 14

ULJUDNOST PREMA SVEMU STVORENOME NA PLANETI 17

PLAČ KOD ČASNOG HRAMA 19

ODAVANJE POČASTI KABI 21

DRUGO POGLAVLJE 23

MJESTO NA KOME JE STAJAO IBRAHIM 23

KABA- OBILJEŽJE ČASNOGA HRAMA 25

BLAGOSLOV U ČASNOME HRAMU 25

KOJI SU TO "JASNI DOKAZI" 28

ONAJ KO U NJEGA UĐE BIT ĆE SIGURAN 31

OPĆI IZBOR-POSEBNA OBAVEZA 36

TREĆE POGLAVLJE 41
KA ALLAHOVOM AREFATU 41
OTKROVENJA NA AREFATU 43
DAN OPROSTA GRIJEHA 45
ODKUDA IME AREFAT 47
POVRATAK SA AREFATA 53
DOKIDANJE POVLASTICA KUREJŠIJA 55

ČETVRTO POGLAVLJE 57
KAMENOVANJE ŠEJTANA 57
SIMBOLIKA KAMENOVANJA ŠEJTANA 62
IZMEĐU POKORNOSTI I RAZUMA 69

PETO POGLAVLJE 73
IDŽTIHAD UČENJAKA 73
POSTUPANJE IZ PREDOSTRDŽNDSTI 77
KLANJE KURBANA 79
POTPUNO I DJELIMIČNO OSLOBAĐANJE DD IHRAMSKIH ZAPREKA 81
STOTINU I DVADESET DIJELOVA MILOSTI U HAREMU KABE 84
NAMAZ IZVAN HAREMA KABE 88

ŠESTO POGLAVLJE 93
POSJETA BOŽIJEM POSLANIKU 93
POSJETA MEDINI NIJE FARZ HADŽA... MEĐUTIM 95
I MEDINA JE HAREM 97
U PROSTORU REVDE 105
OVDJE JE OBJAVLJIVAN KUR'AN 107